

UTAJÄRVI AHMASJÄRVEN VIEMÄRÖINTISUUNNITELMA

arkeologinen inventointi

Johanna Seppä 2011

DG2204:1

MUSEOVIRASTO

SISÄLLYS

ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT	2
JOHDANTO	3
TUTKIMUSHISTORIA	3
INVENTOINTIIN VAIKUTTAVIA MAANTIETEELLISIÄ SEIKKOJA	3
INVENTOINTIMENETELMÄT	4
INVENTOINNIN TULOKSET	4
LÄHDEAINEISTOA	5
YLEISKARTTA	
yleiskartta tutkimusalueen sijainti	6
yleiskartta kohteiden sijainnista ja tarkastetut alueet	7
TAULUKOT	8
inventointialueen tarkastetut kohteet	
KIINTEÄT MUINAISJÄÄNNÖKSET	
1. Kivari 889010047	9
2. Heikkilä 889010123	10
3. Pikkarainen ja Vesala 1000012003	11
4. Räisälä 1000017124	13
5. Pekkalansuo 1000017136	14
IRTOLÖYDÖT	
6. Pekkala 1000017125	16
7. Ranta-Mustola 1000017126	18
8. Kangas-Mustola 1000017127	19
9. Väinölä 1000017134	20
10. Seppänen 1000017137	21
HISTORIALLISEN AJAN KOHTEET	
11. Seppälänniemi (uusi) 1000019185	22
PERUSKARTTAOTTEET	23
NEGATIIVILUETTELO	35
DIGIKUVALUETTELO	36
KUVATAULUT	37
LIITTEET	44

ARKISTO- JA REKISTERITIEDOT

Kunnat: Utajärvi

Tutkimuksen laatu: inventointi

Kohteiden ajoitus: kaikki

Karttalehdet: R4332H, R4334B, R4341G

Projekti: Utajärvi Ahmasjärven viemäröintisuunnitelma 316334

Tutkimuslaitos: Museovirasto, KYH/arkeologiset kenttäpalvelut

Tutkijat: FM Johanna Seppä

Kenttätyöaika: 9. .- 13.5.2011

Tutkimuskustannukset: 5300 €

Tutkimusten kustantaja: Utajärven kunta, tekniset palvelut

Löydöt: KM38863 – KM38866

Digitaalikuvat: DG2200 – 2208

Mustavalkonegatiivit: F146577 – 146584

Inventointiraportin sivumäärä: 46

Liitteet: koekuoppalistat

Alkuperäisen inventointikertomuksen säilytyspaikka: Museoviraston arkisto

JOHDANTO

Utajärven Ahmasjärven alueelta tunnetaan runsaasti arkeologisia löytöjä, joista vain osa on toistaiseksi luokiteltu kiinteiksi muinaisjäänöksiksi. Kansallismuseoon toimitetut esineet ovat peräisin rantapelloista, joilla voi sijaita ennestään tuntemattomia kivikautisia asuinpaikkoja. Kaikkien ennestään tunnettujen kohteiden laajuus ei ole tiedossa; monessa tapauksessa kyseessä ovat laajat kivikautiset asuinpaikkavyöhykkeet (Museoviraston lausunto 26.11.2010 dnro 417/304/2010). Alueelle on suunniteltu viemäriinjan rakentamista, minkä vuoksi linjaus inventoitiin. Linjan pituus oli noin 27 kilometriä. Maastotyöt kestivät viisi kenttätyöpäivää 9.5. – 13.5.2011. Työn kokonaiskustannukset jälkitöineen olivat 5300 euroa (Museoviraston kustannusarvio 17.2.2011 dnro 417/304/2010). Inventoinnin suoritti FM Johanna Seppä Museoviraston arkeologista kenttäpalveluista.

TUTKIMUSHISTORIA

Utajärven arkeologiset kuntainventoinnit on tehty aiemmin vuosina 1954 (Matti Huurre) ja 1987 (Simo Vanhatalo). Nämä tutkimukset käsittelivät koko kuntaa. Inventointialueella on suoritettu vain yhdet kaivaukset, vuonna 1970 Aarne Kopisto tutki laajaa Pikkaisen ja Vesalan kivikautista asuinpaikkaa Raatelahden länsirannalla. Asuinpaikka todettiin kyntämisen sekoittamaksi vaikkakin kaivausalueella oli liesikiveys sekä punamulta-, hiili- ja nokiläikkiä.

Kaikki aikaisemmat inventointialueen löydöt ovat kivikautisia. Alueella ei ole suoritettu erillistä historiallisen ajan inventointia.

INVENTOINTIIN VAIKUTTAVIA MAANTIETEELLISIÄ SEIKKOJA

Lähteenä alueen rannansiirtymisestä ja esihistorian vaiheista on käytetty Matti Huurteen kirjoittamaa Oulujokilaakson esihistoriaa. Vuoden 5000 eKr. vaiheilla meren rannikko oli 90 – 100 metriä nykyistä korkeammalla, Suomensjärven kulttuurin eli mesoliittisen kivikauden loppuvaiheessa 80 m mpy ja vuoden 3000 eKr. vaiheilla 60 – 65 m mpy.

Ahmasjärvi on peltojen ympäröimä 394 hehtaarin laajuinen valtakunnallisesti arvokas lintuvesi, matala järvi. Ahmasjärvi kuuluu Oulujoen vesistöalueeseen. Paksut hiekkakerrokset ja osin turvemaat ympäröivät järveä. Ahmasjärven korkeus on 99 m mpy. Se on siis kuroutunut järveksi jo mesoliittisella kivikaudella eikä rannansiirtymistä voi käyttää asuinpaikkojen ajoittamiseen sen rannoilla. Tunnetut kohteet ovatkin lähellä nykyistä rantaa hieman yli 100 mpy korkeudella. Ne näyttävät sijoittuvan myös lähelle järven länsi- ja pohjoispuolen hiekkakankaita, erityisesti Ahmaskankaan kaakkoon laskeville hiekkaisille rantarinteille.

Viemäriinja kiertää melkein koko järven kahdessa haarassa, etelä- ja pohjoispuolella järveä. Se liittyy nykyiseen viemäriin järven itäpuolella Ojakylässä, Lähtevänojan kautta. Järven itärannalla se haarautuu Pekkalanperässä. Eteläinen haara kulkee lähellä rantaa alle 100 m mpy korkeudella ja siirtyy järven puolivälissä Ahmastien linjalle. Eteläinen haara päättyy järven länsipään Sadelahden eteläpuolelle. Suurin osa eteläpuolen linjasta kulkee korkeuksilla, joilla ei ole odotettavissa mitään esihistoriallisia havaintoja tai maasto on

alava ja soinen. Eteläpuolen pellotkin on raivattu suhteellisen myöhään. Eteläpuolen tärkeimmät alueet ovat Puukkolanniemi ja Sadelahden eteläranta (tunnetut kohteet Kivari ja Räisälä).

Ahmasjärven pohjoispuolella viemäriinjo on vedetty entisen vesijohtolinjan kohdalle ja muutenkin suurimmaksi osaksi yli 105 m mpy korkeuteen, kauemmaksi rannasta. Alueelta tunnetaan kivikautisia löytöjä, mutta ne ovat lähes kaikki alemmilla korkeuksilla, niinpä inventoinnissa keskityttiin kohtiin, joissa linja kulkee rinteiden poikki alas rantaan. Myös avoimet pellot ylempänä linjalla tarkastettiin. Ajankohta oli sopiva, sillä peltoja juuri muokattiin ja paljasta maata oli laajoilla alueilla. Pellot olivat kuivaa, pölyävää ja kivetöntä hiekkaa.

INVENTOINTIMENETELMÄT

Inventoinnissa tarkastettiin tunnettuja muinaisjäänneksiä Ahmasjärven ympäristössä viemäriinjojen lähistöllä. Viemäriinjoja tarkasteltiin myös siellä, missä ei ollut tunnettuja muinaisjäänneksiä, mutta maasto vaikutti mahdolliselta uusien kohteiden löytämiselle. Koko viemäriinjo kuljettiin läpi Ahmasjärven pohjoisrannalla, jossa ennestään tunnetut esihistorialliset muinaisjäänneksien sijaitsevat. Maastotyön menetelmänä oli peltojen pintapoiminta sekä metsäalueiden koekuopitus. Koekuopat olivat pieniä lapionpistoja. Maa seuloitiin. Peltoihin ei kaivettu koekuoppia muualle kuin Pikkaraisen ja Vesalan asuinpaikalla, jossa linjan saattoi olettaa osuvan muinaisjäännealueelle. Muutoin oletettiin muokatuissa pelloissa olevan löytöjä näkyvissä, jos niitä ylipäättään on olemassa. Valokuvia on otettu mustavalkokuvat ja digikuvat. Koekuopat ja muut löytöpaikat on mitattu GPS-paikantimella Garmin GPSmap 60CSx, koordinaatit on ilmoitettu ETRS-TM35FIN tasokoordinaatteina.

INVENTOINNIN TULOKSET

Inventoinnissa tarkastettiin 10 ennestään tunnettua kohdetta, joista 2 on kivikautisia asuinpaikkoja ja 8 kivikautisia löytöpaikkoja. Vanhoista kohteista ei saatu juurikaan uusia havaintoja, joilla esimerkiksi asuinpaikkojen rajauksen olisi voinut varmasti todentaa. Irtolöytöpaikkojen ympäristöstä ei löytynyt mitään esihistoriallista. Vain yksi kohde, Pekkalansuo voitiin koekuopituksen perusteella todeta asuinpaikaksi. Pekkalansuon asuinpaikka ei kuitenkaan sijaitse viemäriinjoilla. Historiallisen ajan löytöjä tai rakenteita oli verraten vähän, Seppälänniemessä ja Puukkolänniemessä oli muutamia löytöjä pelloissa.

Inventoinnin aikana oli mahdollista tarkastaa maastoa myös aikaisempia löytöpaikkoja korkeammilta kohdilta, esimerkiksi Ahmasjärven pohjoisrannan metsäkaistale seurantaloon ja Seppälänniemien välissä, jossa Ahmaskangas yltää järven rantaan, rantatorma on korkea eikä paikalle ole muokattu peltoa. Viemärijohto on linjattu ajouralle, jolla kulkee myös entinen vesijohto. Rantakaistalettä koekuopitettiinkin mutta mitään ei löytynyt. Metsän korkeus on 105 m mpy. Jonkin verran tarkasteltiin myös Ahmasjärventien pohjoispuolista kangasta viemäriinjo ulkopuolella, koska paikalla on useita hiekkakuoppia. Pekkalansuon asuinpaikan lisäksi ei havaittu mitään esihistoriallista.

Yleisesti ottaen viemäri linja kulkee joko sellaisilla korkeuksilla, pitkin tien laitaa tai samaa linjaa aiemmin rakennetun vesijohdon kanssa, että sillä ei ole todennäköisesti ole merkittävää vaikutusta alueen muinaisjäänöksiin yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Viemäri linjan rakentaminen tulee koskemaan Pikkaraisen ja Vesalan kivikautista asuinpaikkaa, joka sijaitsee viljelysmaalla. Koekuoppien perusteella asuinpaikka vaikuttaisi olevan kyntämisen sekoittama. Paikalta kuitenkin tulee yhä esiin löytöjä maanmuokkauksen yhteydessä, kuten paikallisen keräilijän löydöt todistavat. Pikkaraisen ja Vesalan asuinpaikalla varsinainen arkeologinen kaivaus tuskin on välttämätön, mutta viemäri linjan kaivamista voisi valvoa arkeologi.

Helsingissä 20.9.2011

FM Johanna Seppä

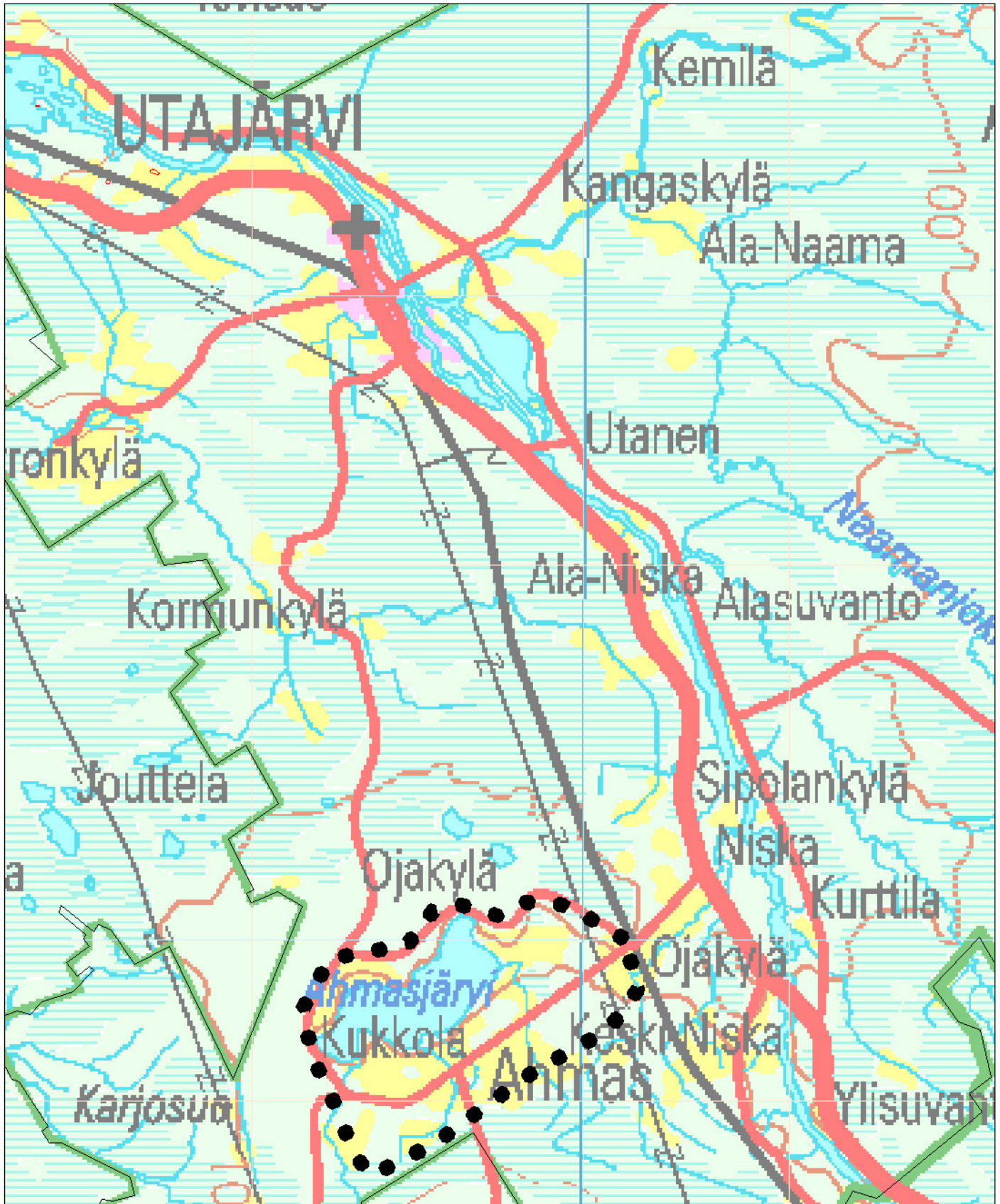
LÄHDEAINEISTOA

Huurre, Matti 1991: Oulujokilaakson esihistoria. Oulujokilaakson historia kivikaudelta vuoteen 1865. Oulu 1991.

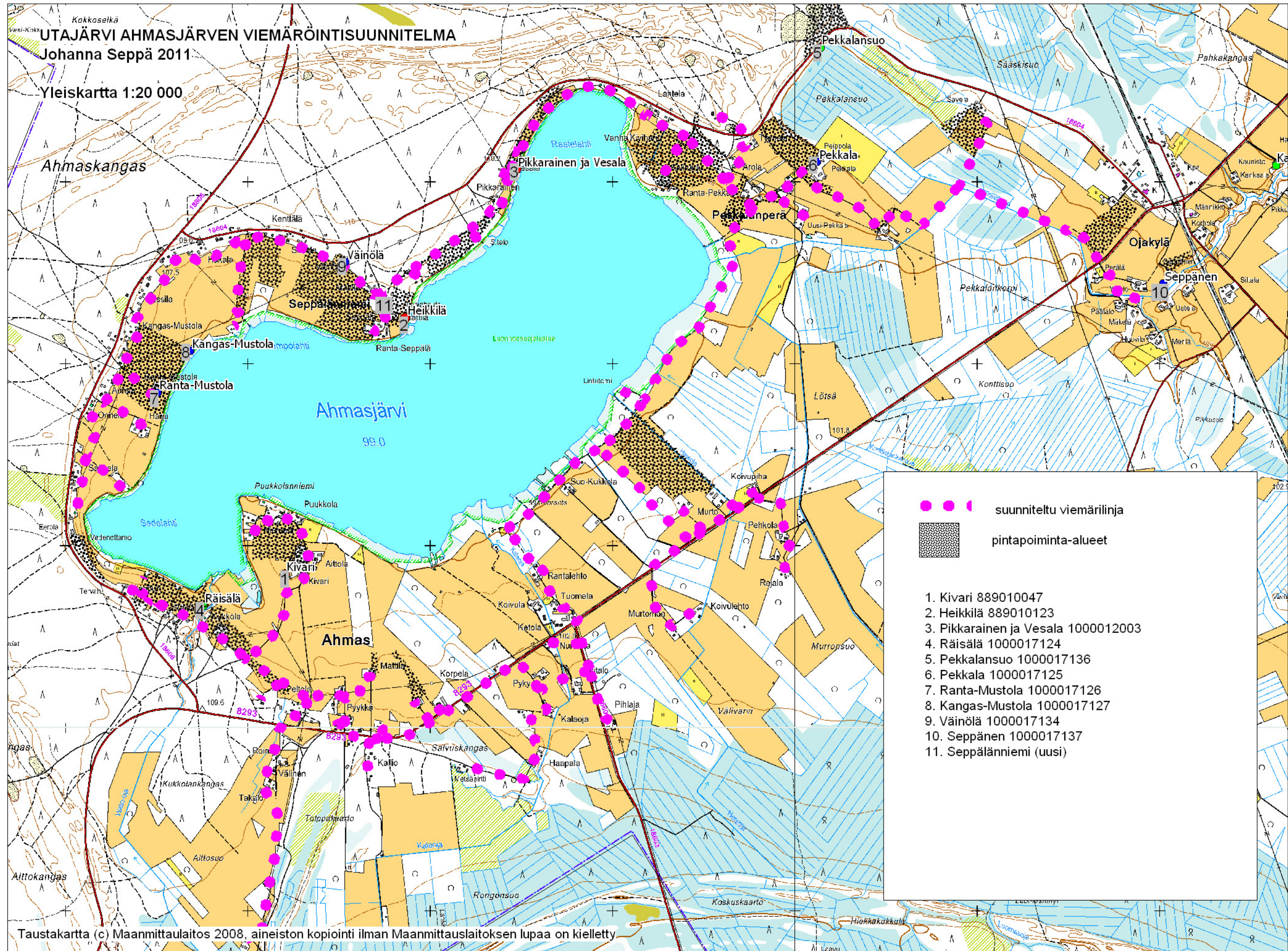
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=35218&lan=fi> (Ahmasjärven maantiedettä)

UTAJÄRVI AHMASJÄRVEN VIEMÄRÖINTISUUNNITELMA
Johanna Seppä 2011

Yleiskartta, tutkimusalueen sijoittuminen
1:100 000

UTAJÄRVI AHMASJÄRVEN VIEMÄRÖINTISUUNNITELMA
Johanna Seppä 2011

Taulukko inventointialueen tarkastetuista kohteista, uudet tiedot lihavoitu

inv. nro	mj-rek nro	kohteen nimi	laji	ajoitus	löydöt	karttalehti	koordinaatit
1.	889010047	Kivari	asuinpaikat	kivikautinen	KM 3045:12, 23557, 23731	R4332H	P:7167839 I:472040
2.	889010123	Heikkilä	asuinpaikat	kivikautinen	KM 23732, 23733, 23734, KM 38864	R4332H	P:7169248 I:472699
3.	1000012003	Pikkarainen ja Vesala	asuinpaikat	esihistoriallinen	KM 13594, 14872, 18562, KM 38863	R4341G	P:7170068 I:473309
4.	1000017124	Räisälä	asuinpaikat	kivikautinen	KM 2508:36, 3045:10	R4332H	P:7167669 I:471590
5.	1000017136	Pekkalansuo	asuinpaikat	kivikautinen	KM 23735, KM 38865	R4341G	P:7170738 I:474979
6.	1000017125	Pekkala	löytöpaikat	kivikautinen	KM 3045:8, KM 38866	R4341G	P:7170108 I:474959
7.	1000017126	Ranta-Mustola	löytöpaikat	kivikautinen	KM 3045:11	R4332H	P:7168839 I:471340
8.	1000017127	Kangas-Mustola	löytöpaikat	kivikautinen	PPM 4511	R4332H	P:7169068 I:471520
9.	1000017134	Väinölä	löytöpaikat	kivikautinen	KM 14682	R4332H	P:7169558 I:472370
10.	1000017137	Seppänen	löytöpaikat	kivikautinen	hukassa	R4334B	P:7169438 I:476858
11.	uusi	Seppälänniemi	työ- ja valmistuspaikat	historiallinen	ei	R4332H	P:7169308 I:472617

KIINTEÄT MUINAISJÄÄNNÖKSET**1. KIVARI 8890110047****PERUSTIEDOT**

Mj-tyyppi asuinpaikat
Ajoitus kivikautinen
Rauhoitusluokka 2
Lukumäärä 1
Karttalehti R4332H
Koordinaatit P: 7167839 I: 472040 Z:100 – 102,5 m mpy
Koordinaattiselite vuoden 1987 inventointi: arvio KM 23731 löytöpaikasta?
Maastomerkintä ei
Pinta-ala tuntematon
Rajaustarkkuus suuntaa antava, arkistotieto
Etäisyystieto Utajärven kirkosta 14,7 km etelään

OMISTAJATIEDOT

Alue/rekisterikylä Ahmas
Tila 889-401-1-20 Kivari
Lisätietoja Maanomistaja tavattiin

ARKISTOTIEDOT

Aikaisemmat tutkimukset ja löydöt Helena Taskinen tarkastus 1986 KM 23557:1-3
 Simo Vanhatalo inventointi 1987 KM 23731, nro 47

INVENTOINTI

Aika 11.5.2011
Löydöt ei talletettu
Karttaotteet s. 23
Kuvat f146583:1, DG2206:1

TUTKIMUSKERTOMUS**Sijainti ja maasto**

Kohde sijaitsee Ahmasjärven etelärannalla Puukkolanniemessä. Löytöpaikan maaperä on hiekkaista peltomultaa.

Kohteen kuvaus

Tutkimushistoria: Löytö KM 3045:12 on löytynyt peltoa kynnettäessä, tarkemmat löytötiedot puuttuvat. Löydöt KM 23557 (H. Taskinen, tark. 1986, saviastianpaloja, piitä ja palanutta luuta) ovat löytyneet kynnöspellosta noin 150 metriä länteen päärakennuksesta. Kivitaltta (KM 23731) on löytynyt kyntötoissa vuonna 1965 - 1970 päärakennuksen länsipuolella olevasta pellosta. Vuoden 1987 inventoinnissa ei havaittu merkkejä kivikautisesta asuinpaikasta.

Tarkastus: Maanomistaja tavattiin ja hän kertoi, että aikaisemmat löydöt ovat peräisin läheltä latoa, joka sijaitsee päärakennuksesta noin 120 metriä luoteeseen. Ladon ympäristö oli kyntämättä, mutta muuten talon länsipuoliset pellot olivat kynnetyt. Pintapoiminnassa havaittiin liitupiipun varsia, piikiven kappale ja yksi epämääräinen kvartsin pala (merkitty karttaotteeseen s. 23). Löytöjä ei talletettu. Kivikautisesta asuinpaikasta ei saatu lisää havaintoja, joilla sen rajausta olisi voitu tarkentaa. Viemärilinja kulkee taloon tien laitaa eikä se todennäköisesti vaikuta muinaisjäännökseen.

2. HEIKKILÄ 889010123**PERUSTIEDOT**

Mj-tyyppi	asuinpaikat
Ajoitus	kivikautinen
Rauhoitusluokka	2
Lukumäärä	1
Karttalehti	R4332H
Koordinaatit	P: 7169248 I: 472699 Z:100 m mpy
Koordinaattiselite	Alueen itäpään Heikkilän rantapellon löytöalue
Maastomerkintä	ei
Pinta-ala	alueen pituus arvioitu noin 300 metriä
Rajaustarkkuus	suuntaa antava, arkistotieto
Etäisyystieto	Utajärven kirkosta 13,5 km etelään

OMISTAJATIEDOT

Alue/rekisterikylä	Ahmas
Tila	889-401-6-49 Ritvala ja 889-401-6-45 Seppälä (KM 38864:2-7), 889-401-6-31 Törmälä (KM 38864:1)
Lisätietoja	Ritvalan asukkaat tavattiin, pellot ovat vuokralla.

ARKISTOTIEDOT

Aikaisemmat tutkimukset ja löydöt Simo Vanhatalo inventointi 1987, nro 123 Heikkilä (Mattila), 44 Seppälä (Pelto-Seppälä) ja 60 Ranta-Seppälä, KM 23732 - 23734

INVENTOINTI

Aika	10.5.2011
Löydöt	KM 38864
Karttaotteet	s. 24
Kuvat	f146580:1-7, DG2203:1-2

TUTKIMUSKERTOMUS**Sijainti ja maasto**

Laajahko kivikautinen asuinpaikka ja löytöalue Ahmasjärven pohjoisrannan keskivaiheilla, rantapelloilla. Maaperä on hiekkaista peltomultaa. Asuinpaikka-alue lienee ainakin noin 300 m rannan suunnassa.

Kohteen kuvaus

Tutkimushistoria: Paikalta on mm. kivialttoja ja niiden katkelmia sekä myöhemmin hukkaantunut ilmeisesti kampakeramiikan pala. Löytöpaikassa Heikkilän maalla on inventoinnissa havaittu hiiliä ja tulen rapauttamia kiviä. Asuinpaikka ulottuu länteen Seppälän (Pelto-Seppälän ja Ranta-Seppälän) maalle.

Tarkastus: Heikkilän talon itäpuolinen peltokaistale oli kynnety juuri samana aamuna. Hiekkaisesta kynnöksestä löytyi kulunut asbestikeramiikan pala, pii-iskos, kvartsi-iskos ja hiotun kiviesineen kappale (KM 38864). Pellossa näkyi myös palanutta luuta, mutta osa kappaleista oli niin suuria että ne eivät todennäköisesti ole esihistoriallisia. Löytöalue on ilmeisesti sama kuin aikaisemmissa tutkimuksissa todettu (aikaisempien muinaisjäännösrekisterin koordinaattien perusteella). Löytöalueen koko oli noin 40x40 metriä, 20 – 40 metriä talosta itään. Koko laajaa asuinpaikkaa ei ole rajattu. Maaston mukaan se voisi rajautua rantatasanteelle 100:n ja 102,5:n korkeuskäyrien välille. Viemäriinjo tulee taloon Seppälänniemmentien laitaa ylempää pihapiiriin pohjoispuolelta. Viemäriinjoilla ei todennäköisesti ole vaikutusta muinaisjäännökseen.

Seppälänniemien länsiosan pellot ovat pääosin alavat ja tummaa orgaanisesekoitteista multamaata. Seppälän ja Ranta-Seppälän talojen länsipuolella on hieman korkeampaa vaaleaa hietamaata (102,5 m mpy). Muutaman kymmenen metrin päästä Seppälän talosta rantaan päin löytyi mahdollinen hiotun kiviesineen teelmä KM 38864:1 (P: 7169139 I: 472502). Heikkilän löytöalueen ja tämän löydön välillä on noin 180 metriä. Samaisella rantapenkereellä oli myös noin kymmenen metrin alalla mustaa hiilen sekaista maata ja kuonaa sekä liitupiipun katkelmia (pajan paikka?). Yleisesti ottaen Ahmasjärven rantapelloissa näkyi hyvin vähän historiallisen ajan löytömaterialia. Viemäriinjo tulee taloihin tien laitaa eikä sillä ole todennäköisesti vaikutusta Heikkilän muinaisjäännöksiin.

3. PIKKARAINEN JA VESALA**100012003****PERUSTIEDOT**

Mj-tyyppi	asuinpaikat
Ajoitus	esihistoriallinen
Rauhoitusluokka	2
Lukumäärä	1
Karttalehti	R4341G
Koordinaatit	P: 7170068 I: 473309 Z:100 – 105 m mpy
Koordinaattiselite	Vesalan (Lytterin) rantapelto
Maastomerkintä	ei
Pinta-ala	500x20 m
Rajaustarkkuus	suuntaa antava, arkistotieto
Etäisyystieto	Utajärven kirkosta 13 km etelään.

OMISTAJATIEDOT

Alue/rekisterikylä	Ahmas
Tila	889-401-18-2 Vesala, 889-401-19-0 Lisämaa (rantapelto), 889-401-9-8 Vanhakartano (rantapellon pohjoispää)
Lisätietoja	Asuinpaikan laajuus ei ole tiedossa, mahdollisesti myös muita tiloja. Näillä alueilla oli koekuopitusta vuonna 2011

ARKISTOTIEDOT

Aikaisemmat tutkimukset ja löydöt	Matti Huurre 1954 inventointi, Aarne Kopisto 1970 kaivaus, Simo Vanhatalo 1987 inventointi nro 59 (111) Pikkarainen ja 82 (28) Lytter (Vesala). KM 2508:28-29 (tasataltoja), 3671:21 (uurrenuija), KM 3713:20 (tasatalta), KM 13594, 14872, 18563.
--	--

INVENTOINTI

Aika	9. – 10.5.2011
Löydöt	KM 38863
Karttaotteet	s. 25 – 26
Kuvat	f146578:1-6, DG2201:1-2

TUTKIMUSKERTOMUS**Sijainti ja maasto**

Kivikautinen – varhaismetallikautinen asuinpaikka sijaitsee Utajärven lounaisosassa sijaitsevan Ahmasjärven pohjoispään Raatelahden länsirannalla. Asuinpaikka sijaitsee hiekkaperäisen vanhan rantatörmän päällä, joka on pääosin viljelysmaata. Sen alapuolella on vesijättömaan vyöhyke. Löytöalue sijoittuu Pikkaraisen ja Vesalan (Lytterin) tiloille ja on järvenrannan suunnassa arviolta ainakin 500 m pituinen ja 20 m leveä pesäkkeinen alue, jonka kulttuurikerroksen kyntäminen on muokannut.

Kohteen kuvaus

Tutkimushistoria: Aarne Kopisto tutki asuinpaikalla kolme aluetta, yhteensä vajaa 180 m². Pohjoisimmalla alueella tavattiin liesikiveys, laajempaa kynnön rikkomaa kiveystä sekä mm. palaneita luunpaloja. Kahdella eteläisemmällä kaivausalueella oli lisäksi punamulta, hiili- ja nokiläikkiä, muttei kuitenkaan selviä hautauksia. Löytöinä tunnetaan kivesineitä, kampakeramiikkaa (Sär-1 Ka II, Ka III?, Sär-2 ja tekstiilikeraamiikkaa), kvartsia ja purupihkaa. Kahden pohjoisimman kaivausalueen välistä löytyi 10 m alalta asbestikeramiikkaa ja sen lisäksi sulatusupokkaan pala pronssivalun jäänteineen.

Tarkastus: Muinaisjäännöksen alueella ei ollut avointa muokattua maata. Itäosa oli kyntämätöntä peltoa ja länsipuoli pihapiiriä tai heinikkoa. Kopiston kaivauskertomuksessa ei saatavilla olevan mikrofiliaineiston perusteella ole karttoja, joten kaivausalueiden sijoittumisesta muinaisjäännösalueelle ei saatu selkoa. Myöskään muinaisjäännösalueen rajoista ei ole tietoa. Viemäriinjo kulkee järven rannan suuntaisesti, mahdollisesti koko oletetun muinaisjäännösalueen halki. Rantaan on aiemmin kaivettu vesijohto.

Muinaisjäännöksen säilyneisyyttä ja rajausta selvitettiin koekuopittamalla. Kaivetut kuopat olivat lapionpistoja, lapion terän levyisiä ja ne kaivettiin kyntökerroksen läpi muokkaamattomaan maahan. Kuoppia kaivettiin kuusi linjaa pellon poikki kohtisuoraan rantaan, ylhäältä alas. Linjojen paikat valittiin silmämääräisesti sopivilta näyttäviin maastonkohtiin, yleensä pellossa oli kyseisellä kohdalla pieni harjanne. Vesalan talon pihapiirissä ei ollut avointa maata. Talosta tulevan viemäriinjan kohdalle kaivettiin koekuoppia. Maa oli sekoittunutta. Kuoppien väli oli noin 10 – 15 askelta ja kuoppien sijainti kartoitettiin GPS-laitteella (ks. kartta sivulla 26). Hiekka seulottiin. Kuoppia oli yhteensä 20 kpl. Koekuoppalistaus on liitteenä sivulla 44.

Maaperä koko alueella oli kivetöntä hiekkaa ja lähes kaikki tavatut kivet olivat palaneita. Kuopissa oli vain vähäisiä havaintoja asuinpaikasta, yksittäisiä löytöjä tai palaneita kiviä. Kyntäminen näyttää sekoittaneen noin 40 cm asuinpaikan pintaosaa. Koska joissain kuopissa kuitenkin oli kyntökerroksen alla hieman likamaata, paikalle ehdotetaan kaivutyön valvontaa viemäriinjan kohdalla. Koekuoppien ja viemärisuunnitelmapaikan perusteella ei voi täysin rajata pois mahdollisuutta, että viemäriin kaivaminen tuhoaisi osan muinaisjäännöksestä. Muinaisjäännöstä ei pyritty rajaamaan tarkasti, ainoastaan selvittämään onko tarvetta lisätutkimuksille. Muinaisjäännöksen rajausta on yhä tuntematon.

4. RÄISÄLÄ 1000017124**PERUSTIEDOT**

Mj-tyyppi	mahdollinen muinaisjäännös - asuinpaikat
Ajoitus	kivikautinen
Rauhoitusluokka	2
Lukumäärä	1
Karttalehti	R4332H
Koordinaatit	P: 7167669 I: 471590 Z:105 m mpy
Koordinaattiselite	Arvio Hieto-ojaan rajoittuvaan peltotörmän niemekkeeseen
Maastomerkintä	ei
Pinta-ala	tuntematon
Rajaustarkkuus	suuntaa antava, arkistotieto
Etäisyystieto	Utajärven kirkosta noin 15 km etelään

OMISTAJATIEDOT

Alue/rekisterikylä	Ahmasjärvi
Tila	889-401-31-0 Räisälä
Lisätietoja	maanomistaja tavattiin

ARKISTOTIEDOT

Aikaisemmat tutkimukset ja löydöt	Simo Vanhatalo 1987 inventointi nro 30 ja 45 Räisälä KM 2508:36, 3045:10
--	---

INVENTOINTI

Aika	11.5.2011
Löydöt	-
Karttaotteet	s. 27
Kuvat	f146582:1, DG2205:1

TUTKIMUSKERTOMUS**Sijainti ja maasto**

Löytöpaikat, mahdollinen kivikautinen asuinpaikka sijaitsee Ahmasjärven lounaispäässä, Sadelahden etelärannalla. Maasto on hiekkaista pohjoiseen viettävää rantapeltoa. Idässä aluetta rajaa Hieto-oja.

Kohteen kuvaus

Tutkimushistoria: Tarkemmat tiedot löytöpaikoista puuttuvat, mutta kivikirves KM 3045:10 on löytynyt Pölkönpellosta.

Tarkastus: Räisälän vanhan talon länsipuolelle on rakennettu uusia asuintaloja ja maanomistaja kertoi, että jonkin niiden rakennustöissä olisi mahdollisesti löytynyt muinaisesine. Tarkempaa tietoa mahdollisesta uudesta löydöstä ei saatu, sillä muut asukkaat eivät olleet paikalla. "Pölkönpellon" löytö sen sijaan saattaa olla peräisin Sadelahden luoteisrannalta, sillä se tunnetaan maanomistajan mukaan nimellä Pölhönranta (peruskartassa Salmela). Paikka on noin 800 metriä Räisälän talosta luoteeseen.

Koko rantakaistale Naapurin talosta Hieto-ojaan oli juuri muokattu ja pintapoisesti. 102,5 m mpy törmä erottuu maastossa. Mitään esihistoriallista ei erottunut kuivasta hiekkamaasta. Vanhan Räisälän talon ja rannan välistä löytyi harmaa tuluspii (P: 7167646, I: 471438), löytöä ei talletettu. Jos paikalla on asuinpaikka, pellossa siitä ei näkynyt mitään merkkejä. Juuri kynnettyä peltoa ei koekuopitettu. Viemäriinjo kulkee pellon ylä- eli etelälaitaa, entisen vesijohdon kanssa samaa linjaa.

Sadelahden luoteisrannalla (Harju – Salmela) ei ollut avointa maata vaan laidunta. Pienillä kynnettyillä alueilla oli tummaa multamaata. Viemäriinjoilla ei todennäköisesti ole vaikutusta muinaisjäännöksiin.

5. PEKKALANSUO   **1000017136**   **Huom. aiemmin löytöpaikka, nyt asuinpaikka**

PERUSTIEDOT

Mj-tyyppi   asuinpaikat
Ajoitus   kivikautinen
Rauhoitusluokka   2
Lukumäärä   1
Karttalehti   R4341G
Koordinaatit   P: 7170750, I: 474944 Z:100 m mpy
Koordinaattiselite   kk 25, löytöalueen keskikoordinaatti
Maastomerkintä   ei
Pinta-ala   170x20 m
Rajaustarkkuus   suuntaa antava, koekuopat ja maasto. Koko laajuutta ei ole kartoitettu koekuopilla
Etäisyystieto   Utajärven kirkosta noin 12,6 km eteläkaakkoon

OMISTAJATIEDOT

Alue/rekisterikylä   Ahmasjärvi/Ahmas
Tila   889-401-7-42 Suopelto (teiden väli, lounaispuoli), 889-401-11-34 Savela (teiden väli, koillispuoli), 889-401-11-97 Seppänen (koillispää)
Lisätietoja   Asuinpaikan koko laajuus ei ole tiedossa. Näiden tilojen alueella oli koekuoppia vuonna 2011

ARKISTOTIEDOT

Aikaisemmat tutkimukset ja löydöt   Simo Vanhatalo 1987 inventointi nro 124 Pekkalansuo KM 23735

INVENTOINTI

Aika   12. – 13.5.2011
Löydöt   KM 38865
Karttaotteet   s. 28 – 29
Kuvat   f146584:1-3, DG2207:1

TUTKIMUSKERTOMUS

Sijainti ja maasto

Asuinpaikka sijaitsee Ahmasjärven koillispuolella sijaitsevan Pekkalansuon, muinaisen laajemman järvaltaan lahden pohjoispohjukassa. Paikalla on turvekerroksen alla hiekkaa. Ahmasjärventie kulkee suon luoteisreunaa muinaisen rantatörmän päällä. Maaperä on hiekkaa ja maasto mäntykangasta.

Kohteen kuvaus

Tutkimushistoria: Kivitaltta KM 23735 on löytynyt vuoden 1980 vaiheilla Pekkalansuon pohjoisreunan ojankaivuun yhteydessä. Inventoinnissa 1987 paikalla ei havaittu muinaisjäännökseen viittaavaa, mutta paikalle ei tehty koepistoja.

Tarkastus: Viemäriinaja ei ulotu Pekkalansuon pohjoispuolelle vaan kiertää suon sen eteläpuolelta. Pekkalansuon ja Ahmasjärventien pohjoispuolella on hiekkakangasta, jossa on useita hiekkakuoppia ja runsaasti eri suuntiin risteileviä ajouria. Alue on 100 – 105 metrin korkeuskäyrien välissä. Ahmasjärventie kulkee 100 metrin törmän reunalla. Aluetta tarkasteltiin pintapuolisesti, mutta ajourilla oli näkyvissä vain epämääräisiä kvartsin kappaleita. Muinainen rantatörmä oli kuitenkin niin selvä ja maasto hyvä, että maantien luoteispuolelle, säilyneelle rantatasanteelle kaivettiin tien suuntainen koekuopparivi (ampumaradan tien ympäristö). Kuopparivi on noin 10 metrin päässä tiestä ja kuopilla on väliä noin 20 metriä askelmitalla mitattuna. Koekuoppien tiedot ovat taulukossa liitteessä 2 s. 46.

Koekuopissa oli löytöjä noin 170 metrin matkalla, kuoppia kaivettiin niin pitkälle matkalle kuin löytöjä tuli vastaan (kokonaisuudessaan 230 metriä). Kuopista löytyi palanutta luuta sekä kvartsi-, pii- ja kivilaji-iskoksia. Koekuopilla voitiin todeta, että Pekkalansuon luoteispuolella on kivikautinen asuinpaikka, mutta sen laajuutta ei ole kokonaan määritelty. Esimerkiksi tien ja suon väliin ei tehty kuoppia. Ahmasjärventie törmän reunalla on voinut tuhota osan asuinpaikasta, tosin tien penkoissa ei näkynyt löytöjä. Paikkaa ei tutkittu

laajemmin, koska se ei ole viemärisuunnitelman alueella. Viemäri linja kulkee suon eteläpuolelta, jossa on Pekkalan kivikautinen löytöpaikka.

Vuoden 2011 tarkastuksen perusteella kohde muuttui löytöpaikasta asuinpaikaksi. Kohde ei sijaitse viemäri linjalla.

IRTOLÖYDÖT**6. PEKKALA 1000017125****PERUSTIEDOT**

Mj-tyyppi löytöpaikat
Ajoitus kivikautinen
Lukumäärä 3
Karttalehti R4341G
Koordinaatit 1 P: 7170108 I: 474959 Z:100 – 105 m mpy (KM 3045:8)
Koordinaattiselite Pekkalan talon koordinaatit
Rajaustarkkuus suuntaa antava, arkistotieto

Koordinaatit 2 P: 7169777 I: 474453 Z: 99 m mpy (kiviesineet yksityisomistuksessa)
Koordinaattiselite GPS-mittaus
Rajaustarkkuus suuntaa antava, arvioitu löytöpaikka

Koordinaatit 3 P: 7170009 I: 474321 Z:99 m mpy (KM 38866 inventointilöytö)
Koordinaattiselite GPS-mittaus
Rajaustarkkuus mitattu löytökohdasta

Etäisyystieto Utajärven kirkosta 13 km etelään

OMISTAJATIEDOT

Alue/rekisterikylä Ahmasjärvi/Pekkalanperä
Tila 889-401-7-40 Pekkala (KM 3045:8), 889-401-7-50 Pekkala (yksityisomistuksessa), 889-401-9-18 Kiviharju (KM 38866)

Lisätietoja**ARKISTOTIEDOT**

Aikaisemmat tutkimukset ja löydöt Simo Vanhatalo 1987 inventointi nro 43 Pekkala KM 3045:8

INVENTOINTI

Aika 9.5.2011 ja 13.5.2011
Löydöt KM 38866 ja kiviesineitä maanomistajan hallussa
Karttaotteet s. 30
Kuvat f146577:1-5, DG2200:1-4

TUTKIMUSKERTOMUS**Sijainti ja maasto**

Utajärven Ahmasjärven itärannalla on Pekkalanperän kyläosa, josta on löytynyt kiviaseen katkelma (KM 3045:8). Pekkalan pellot sijoittuvat Pekkalan suon ja Ahmasjärven väliselle kaakkoon pistävälle peltoniemekkeelle.

Kohteen kuvaus (kolme erillistä löytökohtaa)

Kohteeseen on yhdistetty kolme irtolöytöpaikkaa. Alkuperäisen Pekkalan löytöpaikan sijainti ei ole tiedossa. Kun löytöjä pellostaan kerännyt maanomistaja kertoi, että Pekkalan peltoja on ollut myös järven rannassa, yhdistettiin maanomistajan hallussa olevien esineiden löytötiedot tähän kohteeseen. Inventoinnin aikana löytyi rantapeltojen pintapoiminnassa kiviesineen teelmä KM 38866. Maanomistaja ilmoittaman löytökohdan ja tämän inventointilöydön löytökohdan välillä on noin 260 m.

Tutkimushistoria KM 3045:8: Kiviaseen katkelman tarkemmat löytötiedot puuttuvat, mutta esineen tiedetään löytyneen ojan kaivussa Pekkalan maalta.

Tarkastus KM 3045:8: Pekkalan maanomistaja tavattiin. Esineestä ei saatu lisätietoja. Avoimia peltoja Pekkalan talon ympäristössä, Pekkalan suon ja Ahmasjärven välissä pintapöimittiin. Mitään löytöjä ei ollut näkyvissä. Paikalle ei kaivettu koekuoppia. Viemäri linja kulkee Pekkalan taloon idästä Lähtevänojalta tien laita myöten. Linjalla ei ole todennäköisesti vaikutusta muinaisjäänneksiin.

Tutkimushistoria esineet yksityisomistuksessa: Maanomistaja Toivo Pirilä on löytänyt kivitaltan ja hiotun kiviesineen katkelmia noin vuonna 2000 omistamastaan rantapellosta kynnon jälkeen maan pinnalta. Maanomistajalla on tapana etsiskellä esineitä kun maata on muokattu. Hän ei halunnut luovuttaa esineitä museoon. Hänellä on hallussaan esineitä (kuvan liuskerenkaan katkelma, s. 40) myös Pikkaraisen ja Vesalan asuinpaikalta. Hän kertoi myös luovuttaneensa pitkän kiviesineen (tuuran?) 70-luvulla kaivausten aikaan kaivausjohtajalle. Löytäjä ei ollut oppaana löytöpaikalla, vaan se yritettiin paikallistaan karttaluonnoksen avulla. Tällä rannalla on ollut Pekkalan peltoja. Löytöpaikka sijaitsee Ahmasjärven koillispuolella, Pekkalanperän loivasti luoteeseen viettävällä rantapellolla. Löytökohta on vain hieman ympäristöstään kohoava ja vaaleampana hiekkaisempaan erottuva kohouma. Muuten pelto on lähes kivetöntä tummaa hietaa. Löytöpaikka on kartan mukaan alle 100 m mpy korkeudella alavalla paikalla.

Tarkastus esineet yksityisomistuksessa: Ahmasjärven koillispuolella oli laajalti muokattua peltoa Ranta-Pekkalan ja Kiviharjun talojen ympäristössä. Pintapöiminnässä ei kuitenkaan löydetty mitään selkeästi esihistoriallista esineiden löytöpaikan ympäristöstä. Pellot olivat puhdasta lähes kivetöntä hietaa. Alueelle ei kaivettu koekuoppia. Viemäri linja kulkee pellon ylälaitaa.

Tutkimushistoria KM 38866 inventointilöytö: Ahmasjärven koillispuolella viemäri linja kulkee peltojen yläreunassa metsän rajassa. Yksi pisto tulee alas rantaan. Kiviharjun talolla viemäri linja kulkee tien viertä. Kiviharjun talon ympärillä olevia muokattuja peltoja pintapöimittiin. Kiviharjun talosta 215 metriä koilliseen löytyi pellon pinnasta kivikirveen teelmä. Pellot olivat kuivaa pölyävää hietaa. Pelto nousee loivasti koilliseen eikä 100 metrin korkeuskäyrän kohta erotu törmänä. Löytö sijoittuu kartan mukaan hieman 100 metrin alapuolelle.

Yksittäisten kiviesineiden lisäksi Pekkalanperän pelloissa ei näkynyt mitään muita löytöjä, esihistoriallisia tai historiallisia. Viemäri linjalla ei todennäköisesti ole vaikutusta muinaisjäänneksiin Pekkalanperän alueella.

7. RANTA-MUSTOLA 1000017126**PERUSTIEDOT**

Mj-tyyppi löytöpaikat
Ajoitus kivikautinen
Lukumäärä 1
Karttalehti R4332H
Koordinaatit P: 7168839 I: 471340 Z:102,5 m mpy
Koordinaattiselite Ranta-Mustolan päärakennuksen koordinaatit
Rajaustarkkuus suuntaa antava, arkistotieto
Etäisyystieto Utajärven kirkosta 14,2 km etelään

OMISTAJATIEDOT

Alue/rekisterikylä Ahmasjärvi/Ahmas
Tila 889-401-5-36 Ranta-Mustola
Lisätietoja maanomistaja tavattiin

ARKISTOTIEDOT

Aikaisemmat tutkimukset ja löydöt Simo Vanhatalo 1987 inventointi nro 46 Ranta-Mustola KM 3054:11

INVENTOINTI

Aika 10.5.2011
Löydöt -
Karttaotteet s. 31
Kuvat f146581, DG2204:1

TUTKIMUSKERTOMUS**Sijainti ja maasto**

Ranta-Mustolan talo sijaitsee Ahmasjärven länsirannalla. Maasto on tasaista ja hiekkaista rantapeltoa.

Kohteen kuvaus

Tutkimushistoria: Tasataltta (KM 3045:11) on löytynyt Ranta-Mustolan rantapellostä. Tarkempi löytöpaikka on tuntematon.

Tarkastus: Maanomistaja tavattiin. Entinen päärakennus on ollut nykyisen talon rannan puolella. Paikalla olikin pellossa monenlaista historiallisen ajan löytömaterialia, kuten posliinia ja lasia. Joukossa oli myös yksi kvartsin pala. Sen esihistoriallisuus oli kyseenalainen, joten sitä ei talletettu (P: 7168845 I: 471399). Viemäri linja tulee taloon tien laitaa. Koko avoin peltoalue rannasta ylös länteen pintapoismitettiin mutta mitään löytöjä ei ollut näkyvissä. Viemäri linjalla ei vaikutusta muinaisjäännökseen.

8. KANGAS-MUSTOLA 1000017127**PERUSTIEDOT**

Mj-tyyppi	löytöpaikat
Ajoitus	kivikautinen
Lukumäärä	1
Karttalehti	R4332H
Koordinaatit	P: 7169068 I: 471520 Z:100 – 102,5 m mpy
Koordinaattiselite	löytöpaikan arvioidut likimääräiset koordinaatit
Rajaustarkkuus	suuntaa antava, arkistotieto
Etäisyystieto	Utajärven kirkosta noin 14 km etelään

OMISTAJATIEDOT

Alue/rekisterikylä	Ahmasjärvi
Tila	889-401-5-34 kangas-Mustola
Lisätietoja	-

ARKISTOTIEDOT

Aikaisemmat tutkimukset ja löydöt	Simo Vanhatalo 1987 inventointi nro 106 Kangas-Mustola PPM 4511
--	---

INVENTOINTI

Aika	10.5.2011
Löydöt	-
Karttaotteet	s. 31
Kuvat	-

TUTKIMUSKERTOMUS**Sijainti ja maasto**

Kangas-Mustolan talo sijaitsee Ahmasjärven länsirannalla. Maasto on tasaista ja hiekkaista rantapeltoa.

Kohteen kuvaus

Tutkimushistoria: Pohjois-Pohjanmaan museossa säilytettävä tasatalta (PPM 4511) on löytynyt Kangas-Mustolan rantapellostä. Esine on löydetty noin 60 m vesirajasta. Mahdollisesti löytöpaikka on matalan peltotörmän niemekkeellä, joka on noin 60 m vesijätön reunasta.

Tarkastus: Kangas-Mustolan talon ja järven välistä muokattua peltoa pintapoisesti mutta mitään ei löytynyt. Viemäriinjä kulkee pellon ylä- eli länsilaitaa lähellä asutusta. Paikalla on vanha vesijohto. Viemäriinjällä ei ole vaikutusta muinaisjäännökseen.

9. VÄINÖLÄ 1000017134**PERUSTIEDOT**

Mj-tyyppi löytöpaikat
Ajoitus kivikautinen
Lukumäärä 1
Karttalehti R4332H
Koordinaatit P: 7169558 I: 472370 Z: 100 – 107,5 m mpy
Koordinaattiselite Väinölän tilan päärakennuksen koordinaatti
Rajaustarkkuus suuntaa antava, arkistotieto
Etäisyystieto Utajärven kirosta noin 13,5 km etelään

OMISTAJATIEDOT

Alue/rekisterikylä Ahmasjärvi/Ahmas
Tila 889-401-6-8 Väinölä
Lisätietoja -

ARKISTOTIEDOT

Aikaisemmat tutkimukset ja löydöt Simo Vanhatalo 1987 inventointi nro 110 Väinölä KM 14682

INVENTOINTI

Aika 11.5.2011
Löydöt -
Karttaotteet s. 32
Kuvat f146580:4-7, DG2203:2

TUTKIMUSKERTOMUS**Sijainti ja maasto**

Kivitaltan KM 14682 löytöpaikka sijaitsee Ahmasjärven pohjoisrannalla Seppälänniemellä.

Kohteen kuvaus

Tutkimushistoria: Noin 500 m Ahmasjärven pohjoisrannalta löydetyn taltan löytöpaikka on sijainnut mv. O. Perälän tilan (Välinen) pellossa. Inventoinnin (1987) mukaan se on mahdollisesti Seppälänniemen Väinölän tilaa. Löytöpaikka viittaa korkeutensa perusteella järvenrantavaihetta varhaisempaa asutukseen.

Tarkastus: Viemäriinja kulkee Seppälänniemessä juuri oletetulla löytöpaikalla pellon ylä- eli pohjoisreunalla. Paikalla on vanha vesijohto. Esineen tarkka löytöpaikka ei kuitenkaan ole tiedossa. Seppälälänniemen muokattua peltoa pintapoimittiin keskittyen pellon ylälaitaan, mutta mitään löytöjä ei havaittu. Kaikki muut löytöpaikat ovat lähempänä rantaa alemmilla korkeuksilla. Viemäriinjalla ei todennäköisesti ole vaikutusta muinaisjäännökseen.

10. SEPPÄNEN **1000017137**

PERUSTIEDOT

Mj-tyyppi löytöpaikat
Ajoitus kivikautinen
Lukumäärä 1
Karttalehti R4334B
Koordinaatit P: 7169438 I: 476858 Z:100 m mpy
Koordinaattiselite hukkaan joutuneen löydön likimääräinen löytöpaikka
Rajaustarkkuus suuntaa antava, arkistotieto
Etäisyystieto Utajärven kirkosta noin 14,5 km eteläkaakkoon

OMISTAJATIEDOT

Alue/rekisterikylä Ojakylä
Tila 889-401-11-97 Seppänen
Lisätietoja -

ARKISTOTIEDOT

Aikaisemmat tutkimukset ja löydöt Simo Vanhatalo 1987 inventointi nro 127 Seppänen
 löytö kadonnut

INVENTOINTI

Aika 12.5.2011
Löydöt -
Karttaotteet s. 33
Kuvat -

TUTKIMUSKERTOMUS

Sijainti ja maasto

Hukkaan joutuneen kiviesineen (kirves ?) löytöpaikka on Ojakylässä Lähtevänojan pohjoisrannalla, Seppäsen saunan lähellä pellossa.

Kohteen kuvaus

Tutkimushistoria: Esineen sanottiin olleen vihertävän harmaata sileää kiveä ja sen pituus 25-30 cm. Lähistöltä tunnetaan useita kivikautisia löytöpaikkoja, mutta löytötiedot ovat epämääräisiä. Tarkemmin paikantamattomia löytöjä ovat KM 2508:34 kiviaseen varsi puoli, joka on löytynyt Lotvolan talon Korven mökin pellossa (inv. 1987 nro 29) ja KM 3045:6-7 kaksoistaltilta ja hioinkivi, jotka ovat löytyneet Torppari Ojasen pellossa (inv. 1984 nro 42).

Tarkastus: Viemäriinjoita itäisin haara ylittää Ojakylään Lähtevänojan varteen, mutta ei Seppäseen asti. Ojakylässä oli kaiken kaikkiaan suhteellisen vähän avointa peltoa. Viemäriinjojen kohdalla Ahmastien länsipuolella, Lähtevänojan pohjoisrannalla ja Seppäsen talon ja junanradan välissä pintapöimittiin muokattuja peltoja. Mitään esihistoriallista ei löytynyt. Seppälän talon pohjoispuolisessa pellossa oli poikkeuksellisesti hieman kiviä, kiilleliuske "laakojä". talo itse oli autiona ja pellot peitteiset. Viemäriinjoilla ei todennäköisesti ole vaikutusta muinaisjäännöksiin. Se kulkee Lähtevänojan vartta alle 100 metrin mpy korkeudella.

HISTORIALLISEN AJAN KOHTEET**11. SEPPÄLÄNNIEMI   uusi 1000019185****PERUSTIEDOT**

Mj-tyyppi	työ- ja valmistuspaikat, tervahaudat
Ajoitus	historiallinen
Rauhoitusluokka	2
Lukumäärä	3
Karttalehti	R4332H
Koordinaatit	P: 7169308 I: 472617 Z:102,5 m mpy
Koordinaattiselite	GPS-mittaus, eteläisin tervahauta
Koordinaatit	P: 7169380 I: 472732 Z: 102,5 m mpy
Koordinaattiselite	GPS-mittaus, itäisin tervahauta
Koordinaatit	P: 7169392 I: 472655 Z: 102,5 m mpy
Koordinaattiselite	GPS-mittaus, pohjoisin tervahauta. Tervahaudat on merkitty peruskarttaan mutta GPS-mittaukset eivät osu aivan samoihin kohtiin.
Maastomerkitä	ei
Pinta-ala	120x65 m, kolmen tervahaudan alue
Rajaustarkkuus	maastomittaus
Etäisyystieto	Utajärven kirkosta noin 13,8 km etelään

OMISTAJATIEDOT

Alue/rekisterikylä	Ahmas
Tila	889-401-6-30 Tervaranta
Lisätietoja	-

ARKISTOTIEDOT

Aikaisemmat tutkimukset ja löydöt	-
	-

INVENTOINTI

Aika	10.5.2011
Löydöt	-
Karttaotteet	s. 34
Kuvat	-

TUTKIMUSKERTOMUS**Sijainti ja maasto**

Kolme suurta tervahautaa sijaitsevat Ahmasjärven pohjoisrannan keskiosassa Seppälänniemessä, Seppälänniementien itäpuolisessa metsässä, metsäteiden eteläpuolella.

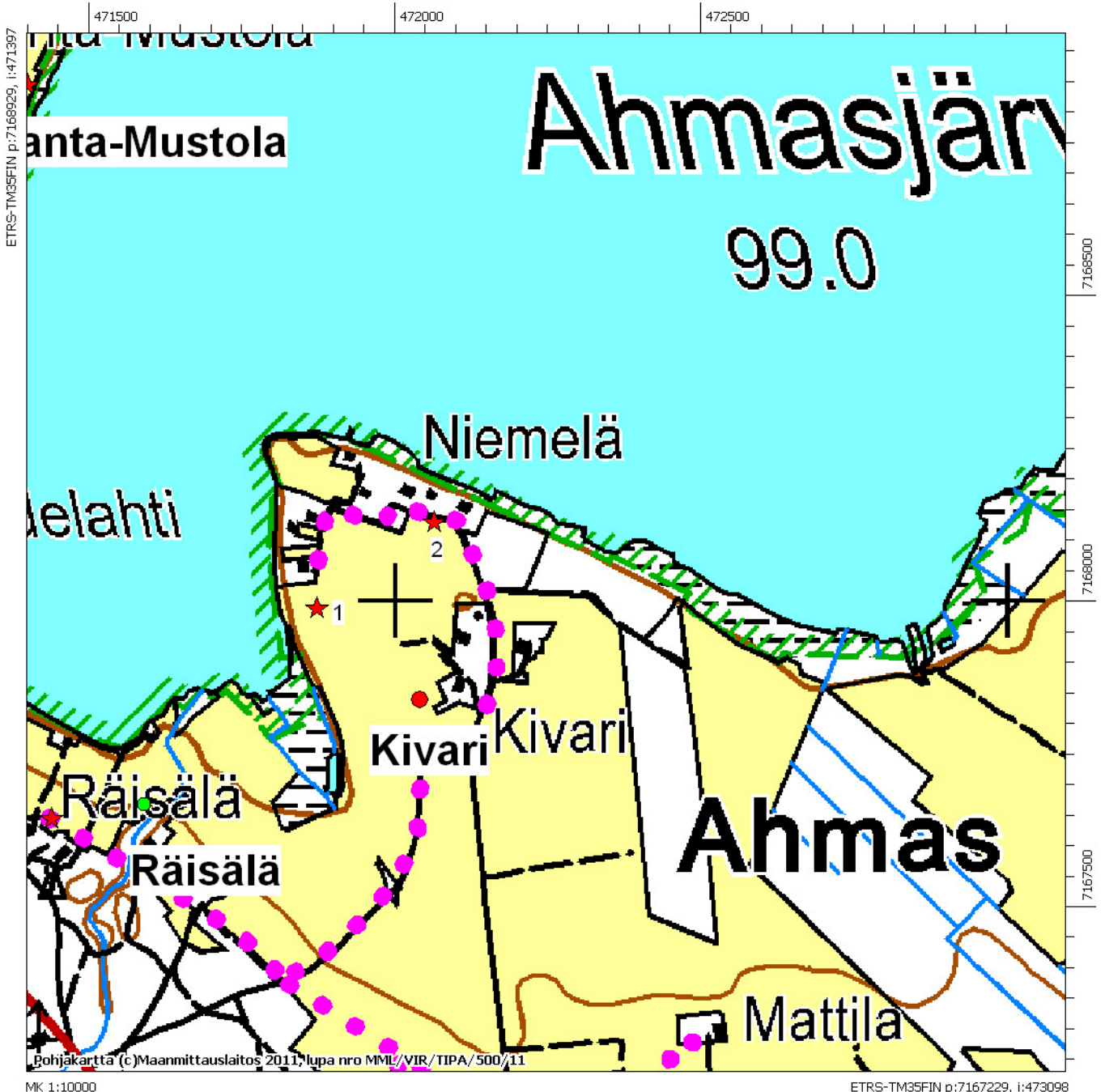
Tutkimushistoria: Tervahaudat on merkitty peruskarttaan.

Tarkastus: Seppälänniemessä viemäriinjo kulkee pitkin Seppälänniementien vartta. Sillä ei ole vaikutusta tervahautoihin, mutta niiden sijainti mitattiin GPS-paikantimella, koska tervahautoista ei ollut tietoa Museovirastossa. Eteläisin tervahauta on lähimpänä tietä, noin 20 metrin päässä. Pohjoisin tervahauta on noin 85 metriä siitä koilliseen ja itäisin 130 metriä itäkoilliseen. Tervahaudat ovat suuria ja hyvin ympäristöstään erottuvia. Avoimessa männikössä ei ole aluskasvillisuutta. Tervahautoja ei kartoitettu tarkemmin inventoinnin yhteydessä. Tervahautojen ympäristössä on ulkorakennuksia ja puutavaraa yms. varastoituna.

UTAJÄRVI AHMASJÄRVEN VIEMÄRÖINTISUUNNITELMA

Kivari 889010047

- P: 7167839 I: 472040 Z:100 - 102,5 m mpy
vuoden 1987 inventointi: arvio KM 23731 löytöpaikasta?
vuoden 2011 inventointi: ei uusia havaintoja kivikautisesta asuinpaikasta.

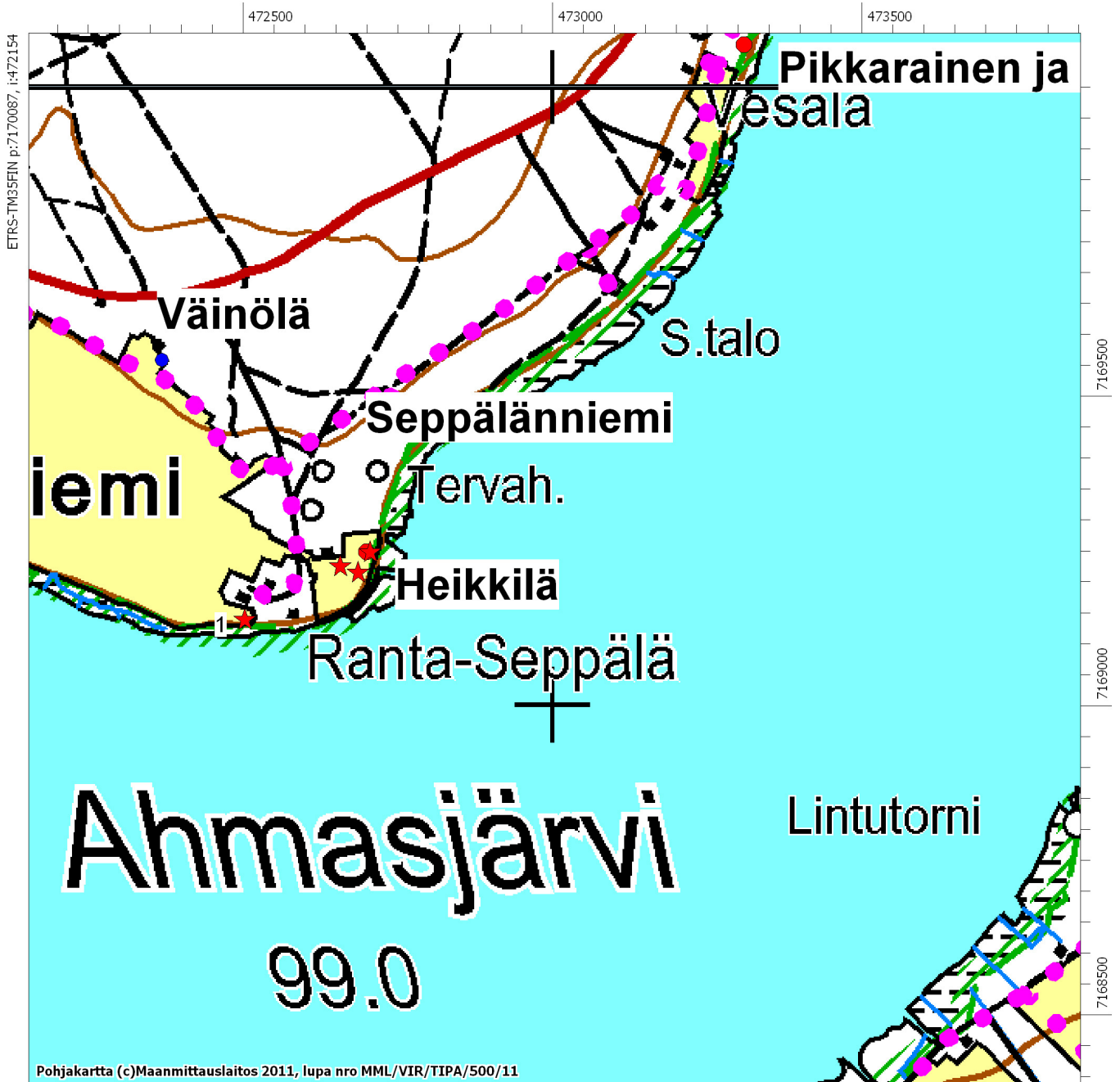
- ★ 1 P: 7167989 I: 471871 liitupiipun löytökohta
- ★ 2 P: 7168130 I: 472062 kvartsin löytökohta

● ● viemäri linja

UTAJÄRVI AHMASJÄRVEN VIEMÄRÖINTISUUNNITELMA

Heikkilä 889010123

- P: 7169248 I: 472699 Z:100 m mpy
Alueen itäpäähän Heikkilän rantapellon löytöalue

MK 1:10000

ETRS-TM35FIN p:7168387, i:473855

- ★ 1 P: 7169139 I: 472502 KM 38864:1 löytökohta

- viemäriinja

UTAJÄRVI AHMASJÄRVEN VIEMÄRÖINTISUUNNITELMA

Pikkarainen ja Vesala 1000012003

- P: 7170068 I: 473309 Z:100 - 105 m mpy
Vesalan (Lytterin) rantapeltö

MK 1:10000

ETRS-TM35FIN p:7169145, i:474354

■ koekuoppa pellossa, löydötön

◆ koekuoppa metsässä, löydötön

■ koekuoppa pellossa, löytöjä

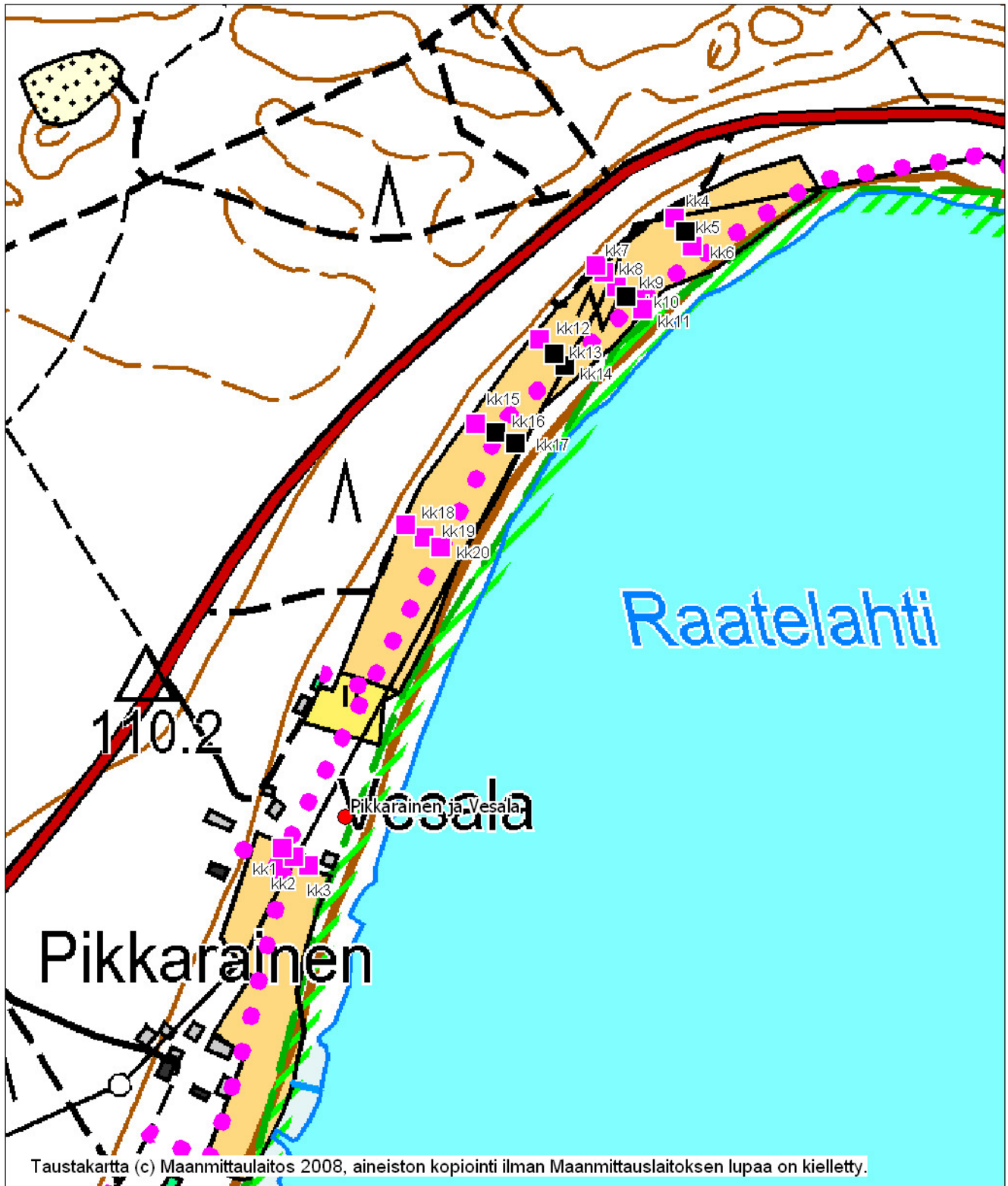
●● viemäriinja

UTAJÄRVI AHMASJÄRVEN VIEMÄRÖINTISUUNNITELMA
J. Seppä 2011

Pikkarainen ja Vesala 1000012003
Koekuopat

1:4000

- löydöllinen koekuoppa
- löydötön koekuoppa
- ● viemäri linja

UTAJÄRVI AHMAJÄRVEN VIEMÄRÖINTISUUNNITELMA

Räisälä 1000017124

● P: 7167669 I: 471590 Z:105 m mpy, arvio löytöpaikasta

★ 1 P: 7167646 I: 471438, tuluspiin löytöpaikka

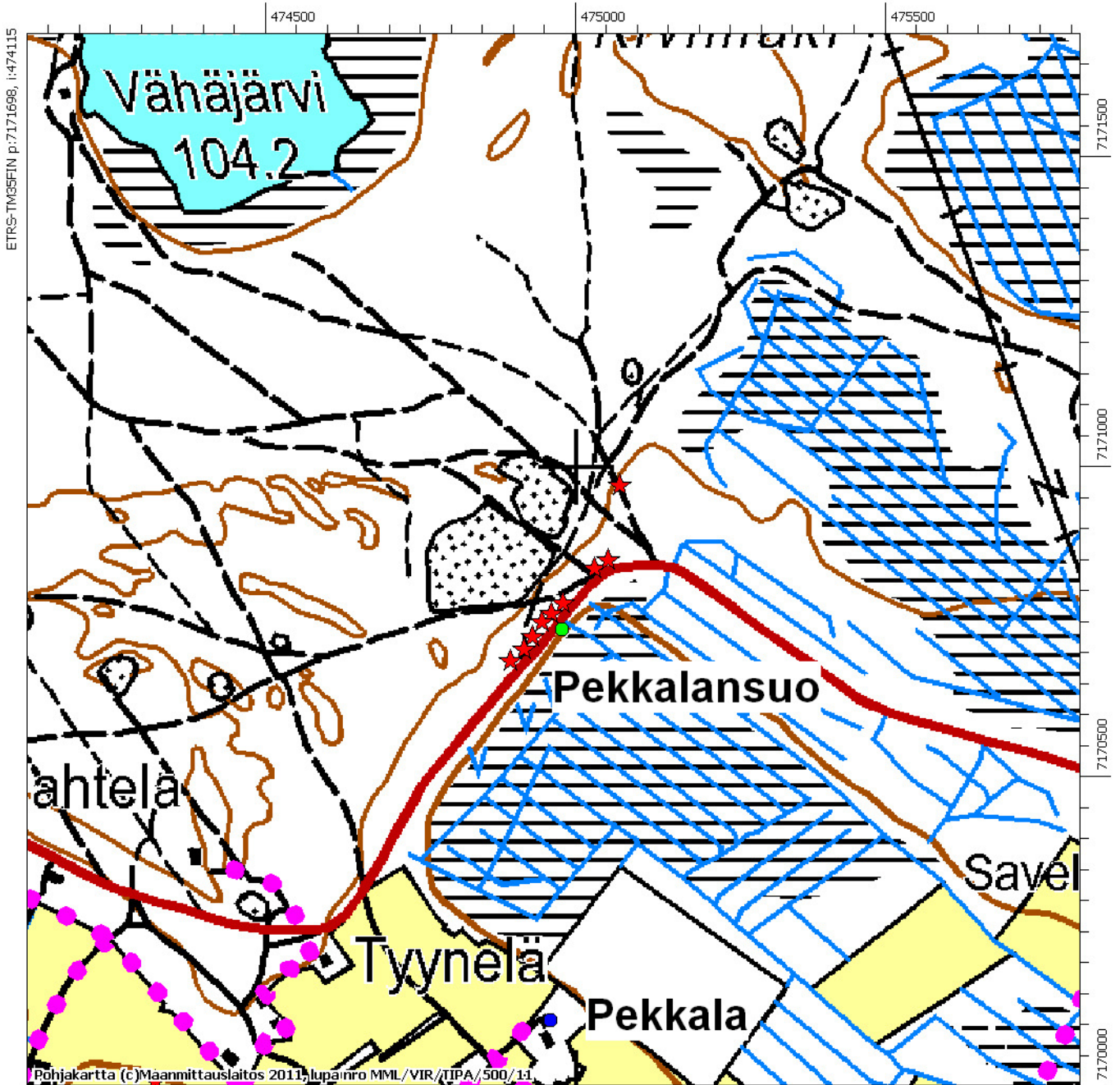
● ● viemäri linja

UTAJÄRVI AHMASJÄRVEN VIEMÄRÖINTISUUNNITELMA

Pekkalansuo 10000171136

● P: 7170738 I: 474979 KM 23735 löytöpaikka

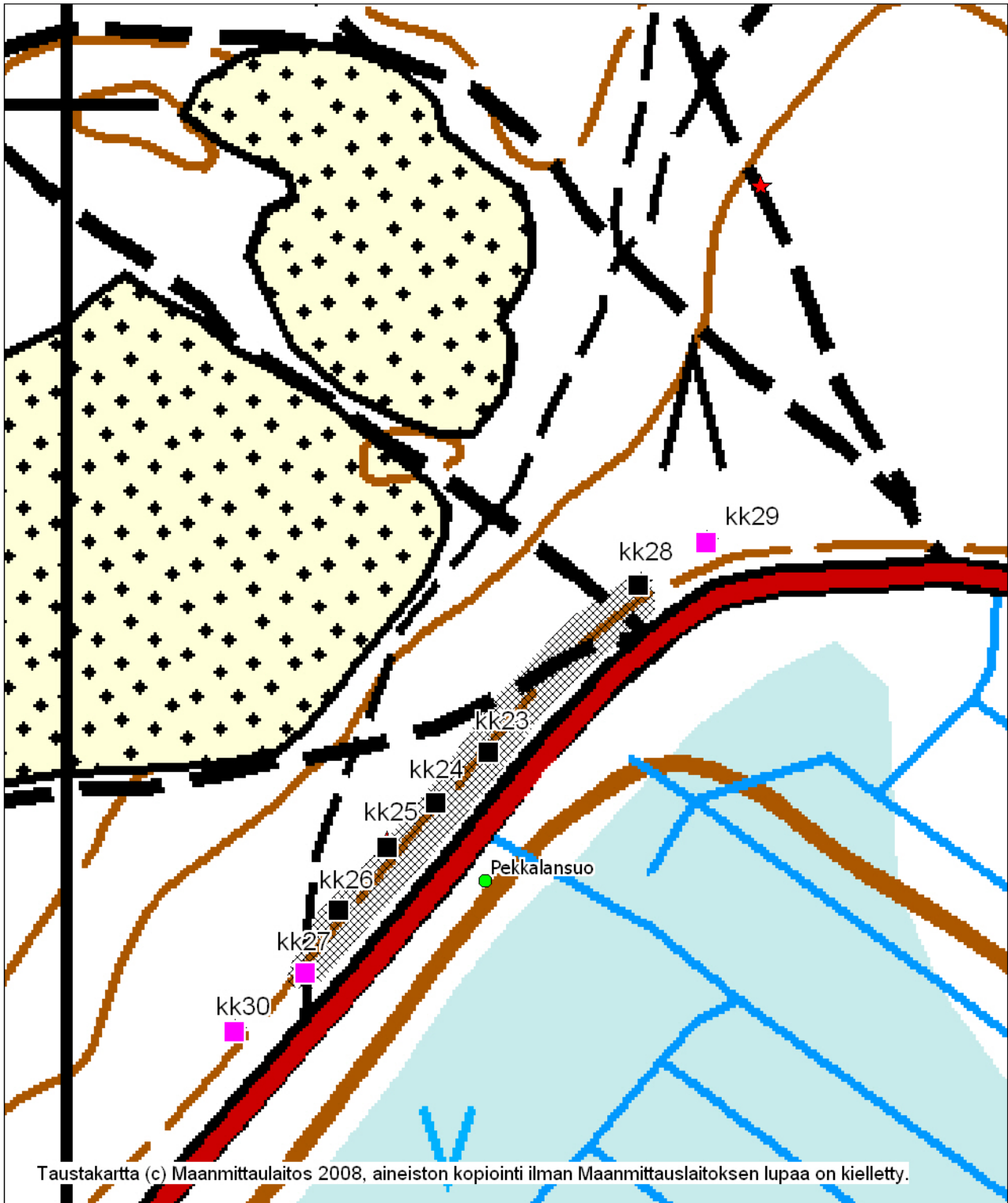
★ koekuoppa, kuopitetun alueen keskikoordinaatti P: 7170750, I: 474944 Z:100 m mpy

● viemäriinj

UTAJÄRVI AHMASJÄRVEN VIEMÄRÖINTISUUNNITELMA
J. Seppä 2011

Pekkalansuo 1000017136
Koekuopat

1:2000

■ löydöllinen koekuoppa

■ löydötön koekuoppa

koekuoppien ja maaston mukaan arvioitu asuinpaikan laajuus, koko laajuutta ei ole selvitetty

UTAJÄRVI AHMASJÄRVEN VIEMÄRÖINTISUUNNITELMA

Pekkala 1000017125

- P: 7170108 I: 474959 Z:100 - 105 m mpy (KM 3045:8)
Pekkalan talon koordinaatit

- ★ 2 P: 7169777 I: 474453 Z: 99 m mpy (kiviesineet yksityisomistuksessa)

- ★ 3 P: 7170009 I: 474321 Z:99 m mpy (KM 38866 inventointilöytö)

- ● viemäriinja

UTAJÄRVI AHMASJÄRVEN VIEMÄRÖINTISUUNNITELMA

Ranta-Mustola 1000017126

Kangas-Mustola 1000017127

- 1 ● Ranta-Mustola 1000017126, P: 7168839 I: 471340 Z:102,5 m mpy
Ranta-Mustolan päärakennuksen koordinaatit
- 2 ● Kangas-Mustola 1000017127, P: 7169068 I: 471520 Z:100 – 102,5 m mpy
löytöpaikan arvioidut likimääräiset koordinaatit

MK 1:10000

ETRS-TM35FIN p:7168232, i:472568

★ 3 P: 7168845 I: 471399, kvartsin löytöpaikka

● ● viemäriinja

UTAJÄRVI AHMASJÄRVEN VIEMÄRÖINTISUUNNITELMA

Väinölä 1000017134

- P: 7169558 I: 472370 Z: 100 - 107,5 m mpy
Väinölään tilan päärakennuksen koordinaatti

MK 1:10000

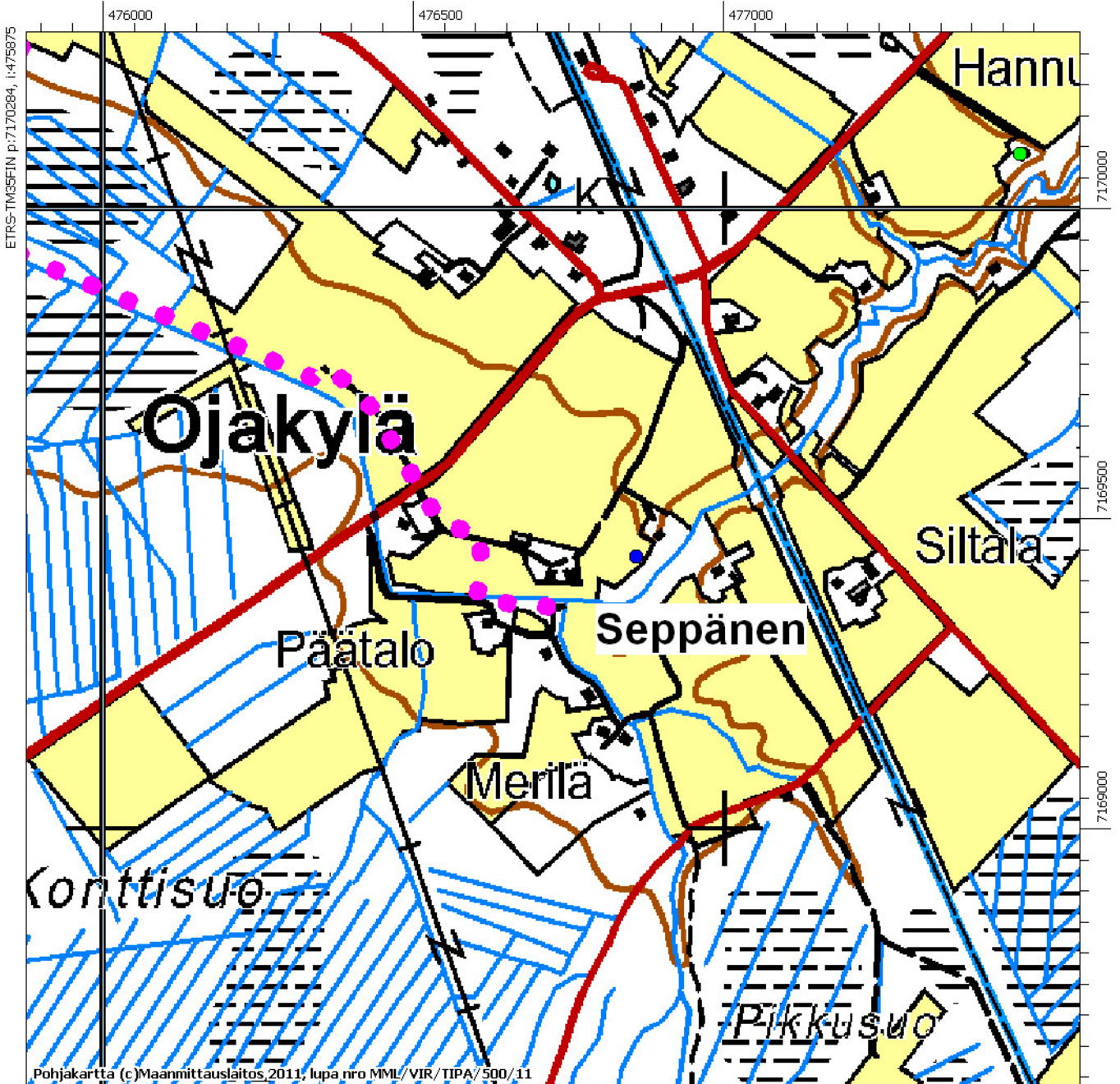
ETRS-TM35FIN p:7168348, i:473455

- ● viemäriinja

UTAJÄRVI AHMASJÄRVEN VIEMÄRÖINTISUUNNITELMA

Seppänen 1000017137

- P: 7169438 I: 476858 Z:100 m mpy
hukkaan joutuneen löydön likimääräinen löytöpaikka

● ● viemäriinja

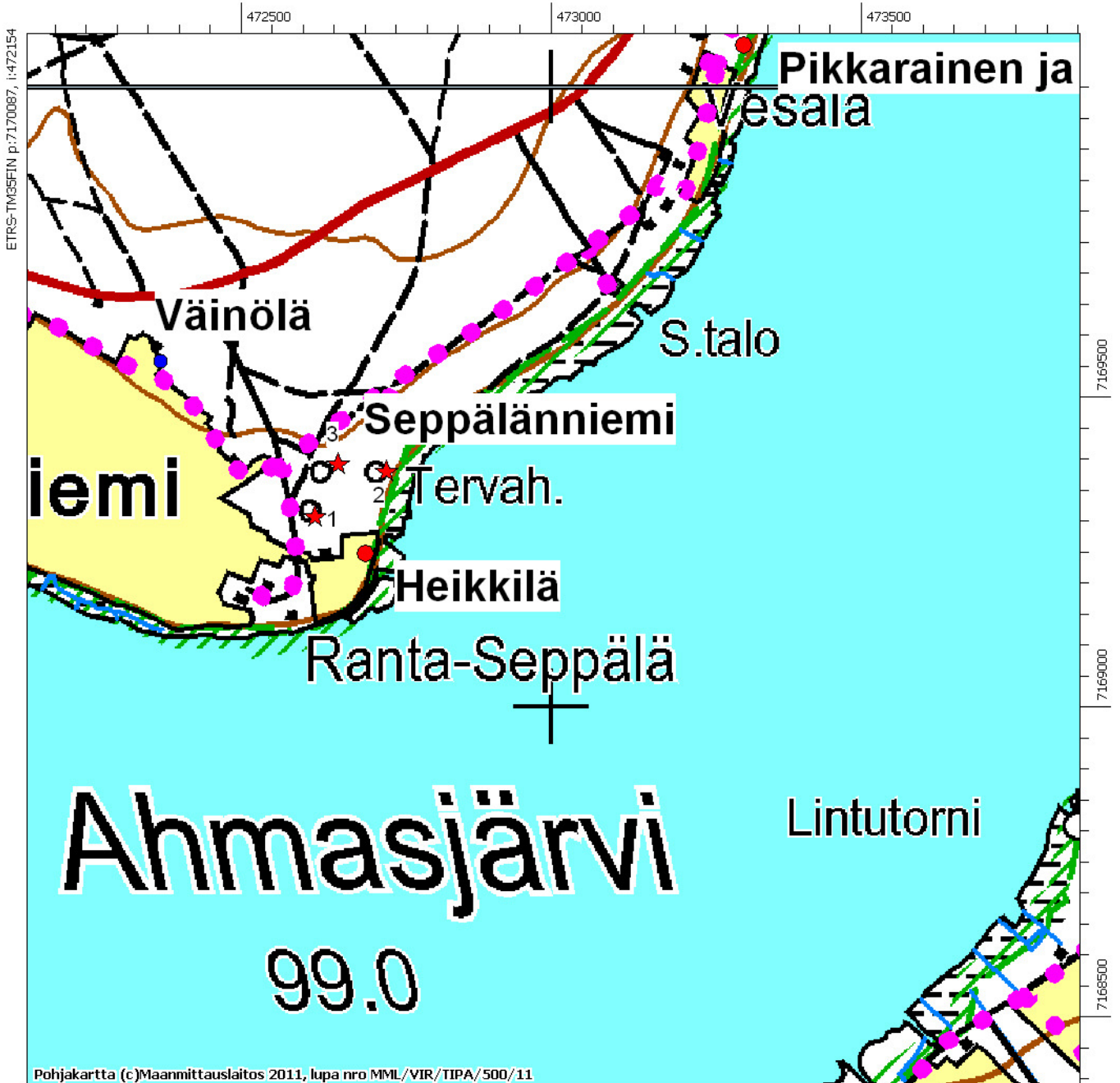
UTAJÄRVI AHMASJÄRVEN VIEMÄRÖINTISUUNNITELMA

Seppälänniemi

★ 1 P: 7169308 I: 472617 Z: 102,5 m mpy
GPS-mittaus, eteläisin tervahauta

★ 2 P: 7169380 I: 472732 Z: 102,5 m mpy
GPS-mittaus, itäisin tervahauta

★ 3 P: 7169392 I: 472655 Z: 102,5 m mpy
GPS-mittaus, pohjoisin tervahauta

● ● viemäri linja

NEGATIIVILUETTELO

Utajärvi Ahmasjärven inventointi
Johanna Seppä 2011

146577:1	Panoraama. Pekkalan peltoa Pekkalan suon eteläpuolella. Luoteesta.
146577:2	Panoraama. Pekkalan peltoa Pekkalan suon eteläpuolella. Luoteesta.
146577:3	Pekkala. Kiviharjun talon koillispuolista peltoa, kiviesineen löytöpaikka. Koillisesta.
146578:1	Panoraama. Vesala. Kaakosta rannalta.
146578:2	Panoraama. Vesala. Kaakosta rannalta.
146578:3	Panoraama. Pikkarainen ja Vesala. Rantapeltoa. Koillisesta.
146578:4	Panoraama. Pikkarainen ja Vesala. Rantapeltoa. Koillisesta.
146578:5	Panoraama. Pikkarainen ja Vesala. Rantapeltoa. Koillisesta.
146578:6	Panoraama. Pikkarainen ja Vesala. Rantapeltoa. Koillisesta.
146579:1	Ahmasjärven pohjoisrannan rantatörmää Seurantalosta länteen.
146580:1	Panoraama. Heikkilä. Löytöjä kynnetystä pellostä. Idästä.
146580:2	Panoraama. Heikkilä. Löytöjä kynnetystä pellostä. Idästä.
146580:3	Panoraama. Heikkilä. Löytöjä kynnetystä pellostä. Idästä.
146580:4	Panoraama. Seppälänniemi. Viemäri kulkee pellon pohjoislaitaa. Idästä.
146580:5	Panoraama. Seppälänniemi. Viemäri kulkee pellon pohjoislaitaa. Idästä.
146580:6	Panoraama. Seppälänniemi. Viemäri kulkee pellon pohjoislaitaa. Idästä.
146580:7	Panoraama. Seppälänniemi. Viemäri kulkee pellon pohjoislaitaa. Idästä.
146581:1	Ranta-Mustola. Tasataltan KM 3045:11 löytöpaikka. Taustalla Kangas-Mustola. Etelälounaasta.
146582:1	Räisälä (Naapuri). Taustalla Puukkolanniemi. Lounaasta.
146583:1	Kivari. Löytöalue heinäpellossa ladon edustalla. Etelästä.
146584:1	Panoraama. Pekkalan suo. Terassi Ahmasjärventien luoteispuolella. Lounaasta.
146584:2	Panoraama. Pekkalan suo. Terassi Ahmasjärventien luoteispuolella. Lounaasta.
146584:3	Panoraama. Pekkalan suo. Terassi Ahmasjärventien luoteispuolella. Lounaasta.
146577:4	Pekkala. Pekkalanperän ja Pikkaraisen löytöjä. Maanomistajan hallussa.
146577:5	Pekkala. Kiviesineen löytöpaikka Pekkalanperän rannalla. Kaakosta.

DIGIKUVALUETTELO

Utajärvi Ahmasjärven inventointi
Johanna Seppä 2011

DG2200:1	Panoraama. Pekkalan peltoa Pekkalan suon eteläpuolella. Luoteesta.
DG2200:2	Pekkala. Kiviharjun talon koillispuolista peltoa, kiviesineen löytöpaikka. Koillisesta.
DG2200:3	Pekkala. Pekkalanperän ja Pikkaraisen löytöjä. Maanomistajan hallussa.
DG2200:4	Pekkala. Kiviesineen löytöpaikka Pekkalanperän rannalla. Kaakosta.
DG2201:1	Panoraama. Vesala. Kaakosta rannalta.
DG2201:2	Panoraama. Pikkarainen ja Vesala. Rantapeltoa. Koillisesta.
DG2202:1	Ahmasjärven pohjoisrannan rantatörmää Seurantaloa länteen.
DG2203:1	Panoraama. Heikkilä. Löytöjä kynnetystä pellostä. Idästä.
DG2203:2	Panoraama. Heikkilä. Seppälänniemi, viemäri kulkee pellon pohjoislaitaa. Idästä.
DG2204:1	Ranta-Mustola. Tasataltan KM 3045:11 löytöpaikka. Taustalla Kangas-Mustola. Etelälounaasta.
DG2205:1	Räisälä (Naapuri). Taustalla Puukkolanniemi. Lounaasta.
DG2206:1	Kivari. Löytöalue heinäpellossa ladon edustalla. Etelästä.
DG2207:1	Pekkalan suo. Terassi Ahmasjärventien luoteispuolella. Lounaasta.
DG2208:1	Panoraama. Ahmasjärven pohjoisranta. Etelästä lintutornista.

UTAJÄRVEN AHMASJÄRVEN VIEMÄRÖINTISUUNNELMA

Johanna Seppä 2011

DG2206:1

Kivari. Kivikautinen asuinpaikka. Löytöalue heinäpellossa ladon edustalla. Etelästä. Viemäri linja kulkee Puukkolanniemeen pitkin tien laitaa.

DG2203:1

Heikkilä. Kivikautinen asuinpaikka. Löytöjä kynnetystä pellostä. Idästä.

Kuv. J. Seppä 2011

UTAJÄRVEN AHMASJÄRVEN VIEMÄRÖINTISUUNNTELMA

Johanna Seppä 2011

DG2203:2

Panoraama. Heikkilä. Kivikautinen asuinpaikka. Yleiskuva Seppälänniemestä, viemäri kulkee pellon pohjoislaitaa. Idästä. Kuvan vasemmassa laidassa Ahmasjärven ranta. Myös Väinölän löytöpaikka sijaitsee Seppälänniemen peltojen pohjois- eli yläreunalla.

DG2201:2

Panoraama. Pikkarainen ja Vesala. Kivikautinen asuinpaikka. Rantapeltoa koillisesta. Asuinpaikan pohjoispäätä. Viemäri linja on suunniteltu pellon alalaitaan kuvan vasemmassa reunassa. Peltoon kaivettiin koekuoppia.

UTAJÄRVEN AHMASJÄRVEN VIEMÄRÖINTISUUNNELMA
Johanna Seppä 2011

DG2201:1

Panoraama. Pikkarainen ja Vesala. Kivikautinen asuinpaikka. Kaakosta rannalta. Asuinpaikan eteläpäästä. Viemäri linja kulkee keskemältä rantarinnettä. Paikalle kaivettiin koekuoppia.

DG2207:1

Pekkalansuo. Kivikautinen asuinpaikka. Muinaisrantaterassi Ahmasjärventien luoteispuolella. Lounaasta. Rinne laskee kuvan oikeassa laidassa alas Pekkalansuohon. Ajouran ja Ahmasjärventien väliin kaivettiin koekuoppia. Kohde ei ole viemäri linjalla.

UTAJÄRVEN AHMASJÄRVEN VIEMÄRÖINTISUUNNELMA

Johanna Seppä 2011

DG2205:1

Räisälä. Mahdollinen kivikautinen asuinpaikka. Rantapeltoa Naapurin ja Räisäslän valilla. Taustalla Puukkolanniemi. Lounaasta. Viemäri linja kulkee pellon ylälaitaa kuvan oikeassa reunassa.

DG2200:1

Panoraama. Pekkala. Kivikautinen löytöpaikka. Pekkalan peltoa Pekkalan suon eteläpuolella. Luoteesta. Pekkalan talo kuvassa vasemmalla, viemäri linja kulkee tien laitaa.

UTAJÄRVEN AHMASJÄRVEN VIEMÄRÖINTISUUNNTELMA
Johanna Seppä 2011

DG2200:4

Pekkala. Kiviesineen löytöpaikka Pekkalanperän rannalla. Kaakosta. Esineen kuva alla.

DG2200:3

Pekkala. Pekkalanperän ja Pikkaraisen löytöjä. Maanomistajan hallussa. Ylimmät kiviesineen katkelmat ja kivialtta ovat löytyneet Pekkalanperän rannalta ja liuskerenkaan katkelma Pikkaraisen ja Vesalan kivikautiselta asuinpaikalta.

Kuv. J. Seppä 2011

UTAJÄRVEN AHMASJÄRVEN VIEMÄRÖINTISUUNNELMA
Johanna Seppä 2011

DG2200:2
Pekkala. Kiviharjun talon koillispuolista peltoa, kiviesineen KM 38866 löytöpaikka. Koillisesta.

DG2204.1
Ranta-Mustola. Tasataltan KM 3045:11 löytöpaikka. Taustalla Kangas-Mustola. Etelälounaasta.

Kuv. J. Seppä 2011

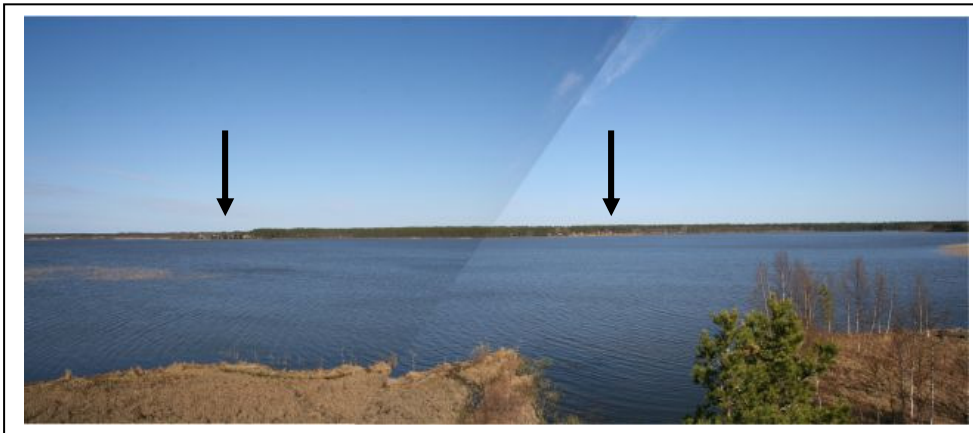

UTAJÄRVEN AHMASJÄRVEN VIEMÄRÖINTISUUNNELMA
Johanna Seppä 2011

DG2202:1

Ahmasjärven pohjoisrannan rantatörmää Seurantaloa länteen. Viemäriinjä kulkee ajouran vartta. Ympäristöön kaivettiin koekuoppia.

DG2208:1

Panoraama. Ahmasjärven pohjoisranta. Etelästä lintutornista. Vasemmalla Seppälänniemi ja Heikkilän asuinpaikka, oikealla Pikkarainen ja Vesala.

LIITE 1

UTAJÄRVI AHMASJÄRVEN VIEMÄRÖINTISUUNNITELMA

Pikkarainen ja Vesala 1000012003

Koekuoppalista

nro	P	I	maalaji	kyntökr	havainnot
rivi Vesala					
1	7170046	473265	punaruskeaa kivetöntä hiekkaa	30 cm	palanutta savea, kyntökerroksen alla vaaleaa hiekkaa.
2	7170040	473273	punaruskeaa kivetöntä hiekkaa	50 cm?	sekoittunutta harmaan ja keltaisen kirjavaa hiekkaa, tiilen pala.
3	7170034	473283	punaruskeaa kivetöntä hiekkaa	30 cm	kyntökerroksen alla vaaleaa hiekkaa.
1. rivi rantapellolla					
4	7170486	473539	punaruskeaa kivetöntä hiekkaa	30 cm	kyntökerroksen alla keltaista hiekkaa.
5	7170476	473546	punaruskeaa kivetöntä hiekkaa	30 cm	harmaata ja keltaista hiekkaa 40-50 cm syvyydessä, rapautuneita kiviä.
6	7170467	473551	mustaa mutahiekkaa	30 cm	harmaata hiekkaa (törmän alla)
2. rivi rantapellolla					
7	7170453	473484	keltaista hiekkaa, pyöreitä pikkukiviä.	ei	podsolimaannos (metsän puolella)
8	7170448	473489	keltaista hiekkaa.	30 cm	kuivaa, irtonaista.
9	7170438	473498	punaruskeaa kivetöntä hiekkaa	30 cm	vanha maannos? Kyntökerroksen alla tumma ja vaalea raita, keltaista hiekkaa. Löytö kyntökerroksesta.
10	7170431	473505	punaruskeaa kivetöntä hiekkaa	30 cm	kyntökerroksen alla ohuelti valkosekaista hiekkaa, keltainen hiekka.
11	7170422	473516	punaruskeaa kivetöntä hiekkaa	40 cm	vaaleankirjavaa hiekkaa. (aivan rantapöheikön vieressä).
3. rivi rantapellolla					
12	7170401	473444	punaruskeaa kivetöntä hiekkaa	30 cm	kyntökerroksen alla keltaista hiekkaa.
13	7170391	473454	punaruskeaa kivetöntä hiekkaa	30 cm	valkoisia laikkuja ja hiiltä. Palaneita kiviä.
14	7170383	473462	punaruskeaa kivetöntä hiekkaa	25 cm	kyntökerroksen alla keltaista hiekkaa. Vierestä pintalöytö.

4. rivi rantapellolla

15	7170342	473400	punaruskeaa kivetöntä hiekkaa	30 cm	kyntökerroksen alla keltaista hiekkaa.
16	7170336	473414	punaruskeaa kivetöntä hiekkaa	30 cm	kyntökerroksen alla 5-10 cm punaista hiekkaa, ehkä vähän hiiltä. Saviastianpala, palaneita kiviä.
17	7170329	473427	punaruskeaa kivetöntä hiekkaa	30 cm	kyntökerroksen alla keltaista hiekkaa. Palaneita kiviä.

5. rivi rantapellolla

18	7170272	473351	vaaleanruskeaa kivetöntä hiekkaa	25 cm	vaaleaa "rantahiekkaa"
19	7170263	473364	vaaleanruskeaa kivetöntä hiekkaa	25 cm	vaaleaa "rantahiekkaa"
20	7170256	473375	vaaleanruskeaa kivetöntä hiekkaa	25 cm	vaaleaa "rantahiekkaa"

LIITE 2

UTAJÄRVI AHMASJÄRVEN VIEMÄRÖINTISUUNNITELMA

Pekkalansuo 1000017136

Koekuoppalista

nro	P	I	maalaji	syv.	havainnot
21 ja 22	7170970	475069	podkoli, kivetöntä hiekkaa	ei mit.	tien itäpuolella notkelma, pelkkää valkoista huuhtoutunutta syvälle.
23	7170781	474978	podkoli, kivetöntä hiekkaa	50 cm	huuhtoutuneen alla noin 20 cm punertavaa hiekkaa, ei selvää likamaata. Palanutta luuta.
24	7170764	474960	podkoli, kivetöntä hiekkaa	45 cm	paksu turve, huuht. vasta 20 cm syvyydessä, sen alla 10 cm punertava hiekka. Löytöjä.
25	7170750	474944	podkoli, kivetöntä hiekkaa	40 cm	huuhtoutuneen alla noin 20 cm punertavaa hiekkaa, ei selvää likamaata. Palanut kivi, löytöjä.
26	7170727	474928	podkoli, kivetöntä hiekkaa	50 cm	paksu turve, paksu huuhtoutunut. Punertavaa hiekkaa 20 cm. Kiviesineen katkelma.
27	7170707	474916	podkoli, kivetöntä hiekkaa	45 cm	ei punertavaa kerrosta. Palanut kivi.
28	7170837	475029	podkoli, kivetöntä hiekkaa	50 cm	heikompi punertava kerros, noin 20 cm. Löytöjä.
29	7170851	475091	podkoli, kivetöntä hiekkaa	40 cm	ei punertavaa kerrosta. Ei löytöjä
30	7170687	474893	podkoli, kivetöntä hiekkaa	45 cm	ei punertavaa kerrosta. Ei löytöjä